

Міністерство освіти і науки України
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Сторітеллінг під час вивчення історії
України в 10–11 класах**

студентки IV курсу, групи СОІз–41
предметної спеціальності

014.03 Середня освіта (Історія)

Базелюк Людмили Олександрівни

Керівник:

Королько Андрій Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Дрогомирецька Людмила Романівна

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Івано-Франківськ – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	С. 3
РОЗДІЛ 1. Компоненти формування пізнавальної активності учнів старшої школи.....	С. 7
РОЗДІЛ 2. Теоретичні засади застосування сторітеллінгу у вивченні історії в старшій школі	С. 20
РОЗДІЛ 3. Методика застосування мистецтва оповіді на уроках історії України в 10 класі.....	С. 32
РОЗДІЛ 4. Методика застосування мистецтва оповіді на уроках історії України в 11 класі.....	С. 45
ВИСНОВКИ.....	С. 53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	С. 57
ДОДАТКИ.....	С. 66

ВСТУП

Актуальність дипломної роботи. Сьогодні сторітеллінг стає популярним методом навчання та виховання. В суспільстві прийнято вважати, що казки та розповіді можна використовувати тільки для занять з учнями молодшого віку. Проте, для старшокласників шкільний предмет історія часто асоціюється з безкінечним запам'ятовуванням дат, фактів, історичних постатей і з такої точки зору значущих причини для їх запам'ятовування немає, хіба для того, щоб скласти черговий іспит. Часто можна стикнутися з тим, що саме ці речі діти і забувають в ході навчання, однак пам'ятають анекдоти, розповіді про їх ровесників або життєвий досвід вчителя. Це пов'язано з тим, що через призму емоцій людям легше засвоювати інформацію. Чуючи розповіді людей з перших вуст, які пережили Голодомор, брали участь в подіях Революції Гідності учні починають краще розуміти значення цих подій, і таким чином формується емоційний зв'язок з минулим. З'являється розуміння того, що історія це не просто набір понять «хронологія», «причини», «наслідки», а долі людей які залишали відбиток у цьому світі. Розповіді привертають до себе увагу, активізують уяву, що роблять їх ефективним засобом засвоєння знань та розвитку особистості.

Сторітеллінг корисний ще й тим, що допомагає впорядковувати думки, при отриманні нової інформації, коли учень/учениця слухає та вчиться розповідати самостійно. Слухаючи історії, діти також вчать проявляти емпатійну складову, отримують досвід та дізнаються нові варіанти вирішення конфлікту чи проблеми.

Кожному вчителю є знайомим те, що є теми уроків «нецікаві» для учнів, однак вони є важливими для розуміння подій в подальшому. Тому, в такому випадку використання сторітеллінгу може стати у пригоді та сприятиме більшому інтересу учнів до навчального матеріалу. Якщо тема уроку має «суху теорію» без якоїсь реальної історії, то її можна вигадати. Інтерес слухачів можна викликати змінивши підхід до подачі інформації.

Мета дипломної роботи – обґрунтувати педагогічні можливості методу сторітеллінгу в процесі вивчення історії України в 10–11 класах, як інструменту

підвищення мотивації, формування історичної компетентності й розвитку критичного мислення учнів.

Для реалізації мети необхідно виконати такі **завдання**:

- охарактеризувати компоненти формування пізнавальної активності учнів старшої школи;
- розкрити теоретичні засади застосування сторітеллінгу у вивченні історії в старшій школі;
- виокремити методику та визначити застосування мистецтва оповіді на уроках історії України в 10–11 класах;

Об’єкт дипломної роботи – навчально-виховний процес на уроках історії України в 10–11 класах.

Предмет дипломної роботи – сторітелінг як дидактична технологія для формування історичної компетентності в учнів 10–11 класів.

Методологічну основу дипломної роботи становлять принципи історизму, науковості, системності, об’єктивності, цілісності, порівняльного аналізу та узагальнення. У дослідженні застосовувалися загальнонаукові методи пізнання, зокрема аналіз і синтез, індукція та дедукція, абстрагування, логічний та історичний методи. Важливе місце посідали педагогічні та методичні методи дослідження: історико-порівняльній, системний, педагогічне спостереження, аналіз навчально-методичних матеріалів і результатів навчальної діяльності учнів. Застосування системного підходу дало змогу комплексно розглянути сторітелінг як педагогічну технологію та визначити його дидактичний потенціал у процесі вивчення учнями історії України в 10-11 класах.

Ступінь наукової розробки проблеми. В процесі написання дипломної роботи було враховано дослідження науковців в галузі педагогіки, журналістики, використано методичні джерела інформації та нормативно правові акти й відомчі матеріали [1; 2; 3; 4; 5].

Формування пізнавальної активності учнів відіграє важливу роль у роботі вчителя історії. Даним питанням займаються багато науковців й педагогів-вчителів та дослідників, зокрема, Н. Андрієвська [6], Н. Бондаренко [7], Г.

Давидюк [8], А. Красота [8], О. Кисельова [10], С. Кость, Г. Крохмальна [11], А. Красота [13], І. Маринченко [16], Т. Федик [24], Чубар [26], В. Клусович [35], О. Дарчук [40], В. Калюжна [44], В. Мальований [45], А. Мельничук [46], І. Сабада [48], О. Юріна [53]. Більшість із згаданих дослідників у своїх статтях розглядали сторітеллінг як один із методів пізнавальної активності учнів.

Детально про використання на уроках методу сторітеллінгу та інструментів якими можна користуватися вчителю, зокрема історії, розкрито у працях таких дослідників, як З. Крамська [12], О. Саприкіна [14], Г. Маринченко [15], О. Нагорна [18], В. Раїнчук, А. Петечук [21], І. Скакальська [22], І. Цьомка [25], Б. Шалюк, І. Школа [27], С. Біла, Л. Мазурчак [29], І. Киба [34], М. Мазурок, В. Клусович [35], В. Потапова [41].

Особливий акцент зроблено на тому як вчитель може реалізувати сторітеллінг на уроках історії в 10–11 класах на конкретних темах [16; 20; 21; 22; 37; 38; 47].

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що було здійснено спробу представити метод сторітеллінгу на уроках історії в 10–11 класах як ефективний спосіб донесення інформації, який може широко застосовуватися у різних сферах діяльності. Зокрема, запропонований метод дозволяє організовувати навчальний процес на методичних засадах із активним застосуванням мультимедійних способів подання навчального матеріалу.

Практичне значення отриманих результатів. Дослідження буде корисним при написанні науково-дослідницьких робіт, навчально-методичних посібників та розробок. Крім того, результати роботи можуть бути застосовані в освітньому процесі для організації проведення уроків, позакласних заходів, для підвищення ефективності викладання історії України.

Апробація результатів дипломної роботи. Результати апробовано на студентській звітній науковій конференції (відділення «Методика навчання історії» підсекції історії України і методики викладання історії) Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, 2

квітня 2026 р.). Тема доповіді: «Теоретичні засади застосування сторітеллінгу у вивченні історії України в старшій школі».

Структура дипломної роботи. Написання роботи обумовлена її метою і завданнями та складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (55 найменувань) та шести додатків. Основна частина роботи становить 56 сторінок, загальний обсяг – 82 сторінки.

РОЗДІЛ 1

Компоненти формування пізнавальної активності учнів старшої школи

Сьогодні ключовою реформою у сфері освіти є запроваджена Міністерством освіти і науки України Нова українська школа (НУШ), головна мета якої – «створити школу, в якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті» [3]. Завданням НУШ є – виховання інноватора та громадянина, який вміє ухвалювати відповідальні рішення та дотримується прав людини [3].

Відштовхуючись від даних положень можна сказати, що вивчення історії та громадянської освіти займає важливе місце в системі патріотично-правового виховання учнівської спільноти та набуває особливої актуальності в умовах сучасних суспільних викликів. Значне різноманіття науково-методичних матеріалів, а також інтенсивний інформаційний потік, зумовлений розвитком сучасних освітніх комунікаційних засобів, вимагають від педагога під час підготовки даних уроків високого рівня професійної компетентності, об'єктивності і водночас чіткості у висвітленні історичних подій та фактів. У контексті викладання громадянської освіти особливо важливим є ґрунтовне володіння вчителем нормативно-правовою базою в межах сучасного освітнього простору [35].

На превеликий жаль з позиції учнів вивчення історії та громадянської освіти сприймається крізь призму «здати НМТ» (раніше ЗНО) і «отримати хорошу оцінку в свідоцтво про освіту». Рідше коли цікавляться загальним змістом навчального предмета і окремими його аспектами [35]. Чому так відбувається? Все по більшій мірі залежить від того як вчитель залучає учнів до роботи, а ще чи власне хочуть вони сприймати інформацію, яку їм подають. У разі відсутності зацікавленості в самостійному опануванні нових знань освітній процес значно ускладнюється, а робота з формування позитивного ставлення до навчання потребує додаткових зусиль і зміни педагогічних підходів [13].

Розвитку пізнавальних інтересів учнів, як психолого-педагогічній проблемі, присвятили свої праці Алексюк А.М., Бабанський Ю.К., Бондаревський В.Б., Данилов М.А., Лернер І.Я., Махмутов М.І., Онищук В.А., Підкасистий П.І., Скаткін М.Н., Трайтак Д.І., Щукіна Г.І., Костюк Г.С., Крутецький В.А., Менчинська Н.А., Морозова Н.Г., Мясищев В.Н., Пономарьов А.Я., Рубінштейн С.Л., Ельконін Д.Б., Якобсон П.М., Голант Е.А., Короткова М.В., Вагін А.А. та інші педагоги та психологи [45].

Ряд відомих українських вчених-істориків та методистів зверталися у своїх працях до проблем поглибленого вивчення історії, оновлення змісту шкільних курсів, вдосконалення методики викладання історії, а саме: інноваційні системи, технології та моделі навчання історії, педагогічні інновації навчання історії за комбінованою системою Гузика М., лабораторно-практичні роботи з історії України та ін. (Баханов К.О.), оптимальне поєднання класної, групової та індивідуальної роботи учнів на основі врахування їх пізнавальних можливостей (Булда А.А.), інтерактивні методи навчання історії (Пометун О.І.), методичні засади самостійного навчання, формування історичного мислення, диференціація процесу формування знань на основі структурування змісту навчального матеріалу, особливості вивчення історії учнями середнього та старшого шкільного віку, робота з історичними документами (Сотниченко В.М., Ладиченко Т.В., Малій О.В., Панченко П.П., Турченко Ф.Г.) та ін. [45].

Тому проблема застосування в освітньому процесі методів спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів є не новою, проте вона досі залишається особливо актуальною на сучасному етапі розвитку національної системи освіти та оновлення її змісту. Щоб діти ефективно засвоювали навчальний матеріал та формувалися як особистості в процесі навчання можливі лише за умови високого рівня залучення та активної участі їх в пізнавальній діяльності. Адже сміливо можна наголосити, що зовнішній примус не зможе замінити внутрішню потребу в пізнанні [44].

Основою навчальної діяльності незалежно від віку є пізнавальна та розумова активність. Формування пізнавального інтересу є необхідною передумовою

навчання. Недарма інтерес є каталізатором, що активізує та пришвидшує мисленнєві процеси. З перших днів перебування дитини в школі загалом важливо проявляти віру в її інтелектуальні можливості, та створювати позитивну атмосферу, в якій здобувати знання буде їй цікаво. Рівень навчальної успішності значною мірою залежить від психологічних факторів, зокрема, внутрішніх функціональних змін у структурі пізнавальної сфери учня. Саме ефективний розвиток пізнавальних інтересів зумовлює активізацію мислення, уваги, пам'яті та інших когнітивних функцій. Стійкий пізнавальний інтерес учнів є дуже важливим, оскільки становить основу до подальшого систематичного навчання. Накопичення знань сприяє ерудованості школярів. Водночас надзвичайно важливо вчителю цілеспрямовано стимулювати пізнавальну активність учнів [53].

Пізнавальна активність – це міра розумового зусилля, спрямована на задоволення пізнавального інтересу, що відображає таку складову мотиваційної сфери особистості школяра, як спрямованість. Рівень пізнавальної активності характеризує потрібно-мотиваційну сферу життєдіяльності індивіда, спрямовану на конструювання і активне використання когнітивної моделі реальності. Чим вищий рівень пізнавальної активності суб'єкта, тим більше в його когнітивних моделях (репрезентаціях) відтворюються об'єктивні аспекти реальності і формується адекватний образ навколишнього світу [44].

Показниками пізнавальної активності учнів у навчальній діяльності виступають: запитання учнів до вчителя; критичність; схильність до аналізу помилок, допущених у процесі виконання навчального завдання; прагнути усвідомити причину досліджуваного явища; вибір складних завдань; самоаналіз і самооцінка власних пізнавальних і практичних дій; участь у колективній роботі класу; активний відпочинок [44].

Саме за таких показників сформованої допитливості школяр зможе виявляти стійку мотивацію до навчальної діяльності, демонструючи високий рівень навчальних досягнень [53].

Для того, щоб підтримувати постійно стимул до навчання, педагогу необхідно використовувати різноманітні методи для формування пізнавального

інтересу. Саме зацікавленість учня на уроці є тим природним каталізатором, що дозволяє розвивати природні здібності уміння та навички. Адже, всім відомо, що вчитель покликаний перш за все розвивати природні задатки учня (стосовно уроків історії та правознавства це природно обумовлені такі риси як допитливість, здатність порівнювати, аналізувати, співставляти), оскільки 63 відсотки умінь і навичок матінка природа заклала в людину на генетичному рівні, а решту розвинути – це завдання педагога [35].

Підбір методів та форматів освітньої діяльності викладач обирає, залежно від теми, яка вивчається, та на підставі системного підходу до викладання свого предмета. Систему уроків педагог вносить до перспективно-тематичного планування, яке складає з урахуванням освітніх особливостей учнів класу. При цьому, необхідно чітко продумувати та визначати місце і значення уроку, обсяг знань, якими повинні оволодіти учні, їх готовність до засвоєння нових знань на необхідному рівні. Саме на цьому етапі навчання як ніколи архіважливим є питання диференційованого навчання. Кожен крок вперед підтверджується власною практичною педагогічною діяльністю в засвоєнні нового матеріалу навіть для учня з посередніми знаннями має бути своєчасно поміченим справжнім учителем – професіоналом, і обов'язково відзначеним для учня. При цій умові в учня виникає зацікавленість у вивченні навчального матеріалу, бажання рухатись вперед, здобувати нові перемоги у навчанні [35].

Для того, щоб знати які методи краще використовувати для активної пізнавальної діяльності учнів потрібно знати на якому рівні вона знаходиться. Д. Гомоляко виділяє такі рівні активності:

1. Репродуктивно-наслідувальна активність: тут власний досвід діяльності накопичується через чужий досвід. Засвоюючи інформацію за зразком, рівень власної активності особистості залишається недостатнім.

2. Пошуково-виконавча активність характеризується самостійним пошуком засобів для розв'язання поставленого завдання. Це вищий рівень активності, де необхідно застосовувати наявні знання в нових умовах.

3. Творча активність здійснюється шляхом пошуку рішень неординарних і нешаблонних. Тут постановка цілей і завдань відбувається самостійно [40, с. 10].

В свою чергу Т. Садова висуває наступну характеристику рівнів пізнавальної активності:

1. Перший рівень пізнавальної активності: у дітей немає інтересу до предметів і явищ незрозумілого для них призначення, вони звертають увагу на предмети яскраві та знайомі за своїм функціональним призначенням; рівень 12 зацікавленості самим предметом тільки через його зовнішні властивості. Цей рівень характеризується емоційним ставленням дитини і часто типовий для дітей 3–4 років.

2. Другий рівень пізнавальної активності: дії, спрямовані на дослідження будови предмета, розуміння його функціонального призначення, інтерес до властивостей і можливостей використання предмета; прояв інтересу до функціональних якостей предмета, підпорядкування регуляції їх пошуку емоціям. Цей рівень типовий для дітей 4–5 років.

3. Третій рівень пізнавальної активності: інтерес і активність дітей викликають приховані, внутрішні властивості предметів і явищ; активність зумовлена метою досягти бажаного результату, результат може бути відсутнім, але прагнення до нього зберігається. На цьому рівні інтенсивність прагнень до знайомства з певними явищами визначається самоорганізацією [40, с. 11].

Т. Садова, характеризуючи рівні прояви пізнавальної активності, ґрунтується на особливостях пізнання дитиною навколишнього світу. Формування прагнення до знань не відбувається спонтанно, а має поетапний характер. Першоосновою є виникнення цікавості, далі вона переходить в допитливість, наступним рівнем стає пізнавальний інтерес, який згодом трансформується в пізнавальну самостійність [40, с. 12].

Виокремлюють такі компоненти структури пізнавальної активності: емоційний, вольовий, мотиваційний, змістовно-процесуальний і компонент соціальної орієнтації.

1. Емоційний компонент. Зміст: особливості емоційного підкріплення індивідуального досвіду пізнання: показує значущість і привабливість його процесу та результату.

2. Вольовий компонент. Зміст: вольові зусилля спрямовані на досягнення свідомо поставленої мети, пов'язані з подоланням зовнішніх і внутрішніх перешкод.

3. Мотиваційний компонент. Зміст: спонукає до отримання нового знання – мотиви, потреби, установки, інтереси, цілі, результати.

4. Змістовно-процесуальний компонент. Зміст: обсяг знань, умінь, навичок, способів дій, готовність їх застосувати.

5. Компонент соціальної спрямованості. Зміст: суспільна спрямованість пізнавальної діяльності [40, с. 14].

Варто зазначити, що пізнавальна активність є індивідуальною характеристикою особистості, що має як біологічні передумови (спадкові чинники, особливості перебігу психічних процесів, індивідуальні схильності), так і соціальну зумовленість, яка проявляється в умовах пізнання навколишньої дійсності, набутих умінь її аналізу, сформованих потребах та інтересах до певних видів діяльності. Саме поєднання цих чинників забезпечує ефективну соціалізацію особистості [40, с. 14].

Для формування пізнавальної активності вчителю необхідно дотримувались низки педагогічних умов, зокрема: систематичність, цілеспрямована мотивація пізнавальної діяльності; створення «ситуації успіху» в пізнавальній діяльності; диференціювання навчального процесу; організація проблемного навчання; методично обґрунтоване використання комп'ютерів тощо [26, с. 205].

Також для своєї роботи педагог повинен організовувати навчальний процес, спираючись на стимули та відповідні методи та засоби, які посприяють активізації учнів на уроці. Методами формування пізнавальних інтересів учнів є:

1. навчальна дискусія – обговорення будь-якого питання навчального матеріалу;

2. забезпечення успіху в навчанні – метод який передбачає допомогу вчителя відстаючому учневі;
3. пізнавальні ігри;
4. створення ситуації інтересу в процесі використання навчального матеріалу – історії із життя, гумористичні відступи;
5. опора на життєвий досвід учнів.

Нижче наведені методи з прикладами, які будуть корисними вчителям історії та громадянської освіти. Зокрема, метод «Обговорення проблеми в загальному колі». Учні розташовуються колом. Весь клас обговорює різні аспекти запропонованої проблеми. Обговорення триває до тих пір, поки є бажання висловитись. Потім вчитель узагальнює висловлені думки учнів.

Орієнтовні проблеми для обговорення:

- Охарактеризуйте позитивні та негативні(якщо такі мають місце) сторони в правлінні князя Олега.
- Який корисний досвід організації навчання в Києво-Могилянському колегіумі варто використовувати для розвитку сучасної освіти?
- Які запитання ви поставили б учасникам зустрічі ветеранів ОУН і УПА та радянської армії?

Метод «Незакінчені речення». Визначивши тему для обговорення, учитель формулює початок речення і пропонує учням закінчити його. Кожен наступний учасник діалогу має починати із запропонованого місця.

Орієнтовні «незакінчені речення»:

- Сьогодні урок був цікавим тому, що...
- Вторгнення монгольської навали на руські землі було неминучим, бо...
- Поразка Директорії УНР була неминучою, бо...

Метод «Мозкова атака» (брейнстормінг). Учитель чітко формулює питання, записує його на дошці і пропонує учням висловити ідеї, коментарі, навести фрази чи слова, що розкриватимуть поставлену проблему. Усі пропозиції записуються на дошці у порядку їх надходження. Після створення достатнього банку ідей вчитель здійснює рефлексію діяльності і переходить до обговорення поданих ідей

з метою пошуку того, що є корисним, що є в кожній пропозиції. Потім проводиться обробка результатів і відбір найбільш вдалих рішень.

Орієнтовні проблеми для обговорення:

- Чому гетьман І. Мазепа уклав угоду з королем Швеції Карлом XII?
- Що означає поняття «розстріляне відродження»?

Метод «Навчаючи, вчуся» (Броунівський рух). Учитель готує картки з фактами щодо визначеної теми і роздає по одній кожному учневі. Упродовж кількох хвилин діти вивчають отриману інформацію. Переміщуючись по класу, вони обмінюються між собою знаннями. протягом визначеного часу кожен має поспілкуватися з максимальною кількістю товаришів. По завершенні вправи учні відтворюють отриману інформацію під час колективного обговорення.

Орієнтовна тема для вивчення: «Суспільно-політичний рух на Наддніпрянській Україні у 70–90-х рр. XIX ст.» Тематика інформації на картках:

- Емський указ.
- Стара Київська громада.
- М. Драгоманов.
- Діяльність Південно-Західного відділу Російського географічного товариства.
- Відродження громадівського руху.
- «Київський телеграф».
- Створення Загальноукраїнської безпартійної організації(ЗУБО).

Метод «Два-чотири-всі разом». Протягом 1–2 хвилин учні індивідуально аналізують імовірні відповіді на поставлену їм проблему. Тоді клас об'єднується в пари, які після нетривалого спілкування приймають узгоджену позицію. Пари об'єднуються в четвірки, і вони, обговоривши попередньо досягнуті варіанти, визначають спільні рішення. Кожна четвірка аргументує свій кінцевий результат під час колективного обговорення.

Орієнтовна проблема для обговорення:

- У чому полягала різниця в підході до національного питання українських партій Галичини та Наддніпрянської України?

Метод «Діалог». Спільний пошук усіма створеними в класі групами узгодженого рішення однієї проблеми, що знаходить своє відображення в заключному тексті, таблиці, схемі тощо. Після обговорення проблеми кожна група створює власний проект, таблицю, схему, які доповідач записує на дошці або аркуші паперу. Спеціальна група експертів, що теж готує свій варіант відповіді, узагальнює і пропонує кінцевий варіант для всього класу.

Орієнтовна проблема для обговорення:

– Причини національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст.

Наступні методи активізації пізнавальної діяльності подаються без орієнтовних проблем для обговорення (можна використовувати за вибором вчителя).

Метод «Піраміда». Клас поділяється на пари, які виконують визначене завдання. Через деякий час пари об'єднуються і продовжують обговорення. Цей процес продовжується, поки всі учні класу не об'єднаються в одну групу.

Метод «Спіч у малюнках (схемах)». Учень або група учнів малюють чи схематично зображують певну подію, пояснюють сенс символів, позначених у малюнках. Цей метод є прекрасною формою засвоєння та опрацювання матеріалу, його закріплення. Розвиває творчу уяву учнів, вміння систематизувати матеріал, встановлювати певні закономірності тощо [46].

Ні для кого не секрет, що цифрові технології становлять невід'ємний компонент сучасного освітнього середовища, і відповідно їх теж можна використовувати для пізнавальної активності учнів. Застосування інтерактивних карт сприяє візуалізації історичних подій, дає змогу аналізувати трансформації державних кордонів, простежувати міграційні процеси та геополітичні зміни. Використання платформ віртуальної й доповненої реальності відкриває можливості для віртуального «відвідування» історичних локацій, дослідження архітектурних пам'яток, а також моделювання перебігу битв і ключових політичних подій у тривимірному форматі. Робота з цифровими архівами та базами даних формує в учнів вміння користуватися достовірними джерелами,

здійснювати аналіз історичних документів і встановлювати взаємозв'язки між подіями минулого та сучасності. Гейміфікація сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення історії та громадянської освіти, залученню їх до активного пошуку інформації, аналізу ситуацій та ухвалення рішень. Використання інтерактивних вікторин, історичних рольових ігор, тематичних квестів допомагає урізноманітнити уроки, зробити їх більш динамічними та емоційно насиченими. Метод «історичного розслідування», що передбачає самостійне дослідження учнями певної події чи постаті з використанням архівних матеріалів, літописів, мемуарів, сприяє формуванню вміння працювати з історичними джерелами та відрізняти факти від інтерпретацій [6].

До таких відносно сучасних методів активізації пізнавальної діяльності учнів можна і віднести сторітеллінг, який можна поєднувати з іншими прийомами. Наприклад, запропонуйте учням у невеликих групах (3-4 особи) підготувати 10-хвилинні виступи з теми, яку вони зараз проходять. Наприклад: «Один день з життя козака», «Як жилося князям Київської Русі?», «Як змінилися права жінок за останні сто років?» і т. п. Обов'язкова умова: використання в історіях конкретних історичних дат, подій та героїв. Також можна попросити учнів поставити себе на місце відомих історичних персонажів та подумати над варіантами важливих рішень, які вплинули на хід української чи світової історії.

Цей метод вчить повністю занурюватися в ті чи інші історичні періоди, переосмислювати значення подій, розуміти причинно-наслідкові зв'язки, створює творчі асоціації: епоха – події, людина – епоха [37].

Хочеться згадати ще таке поняття як «цифровий сторітеллінг». В чому його особливість? А в тому, що такий підхід заохочує учнів до активного створення власного контенту, а не пасивного його споживання. Він інтегрує не лише візуальні, звукові та текстові елементи, а й сприяє формуванню ключових компетентностей XXI ст., зокрема критичного мислення, креативності, комунікативних умінь і навичок співпраці. Розглянемо ключові елементи, які необхідно враховувати при створенні цифрового сторітеллінгу:

1. Точка зору. Цифрова розповідь дозволяє автору продемонструвати особисте самовираження. Таким чином, розповідь повинна бути побудована з власного розуміння і досвіду автора. Використовуючи цифрову розповідь, автор окреслює конкретні поняття, які хоче донести до аудиторії.

2. Драматичне питання. Демонстрування точки зору не завжди захопить увагу аудиторії впродовж всієї розповіді. Історії, які успішно приковують до себе увагу глядачів, мають драматичне питання, яке вирішується в кінці історії. Більш того, під час створення розповіді драматичне питання представлене таким чином, щоб не привертати увагу до основної структури розповіді.

3. Емоційний зміст. Ефективний сторітеллінг завжди викликає певну емоційну реакцію аудиторії. Такі цифрові розповіді включають в себе фундаментальні емоційні парадигми – смерть і наше почуття втрати; любов і самотність, впевненість і вразливість, прийняття і неприйняття. Розповідь, яка базується на даних концепціях, частіше привертає увагу аудиторії і може допомогти авторам встановити зв'язок з нею.

4. Запис голосу. Різні характеристики голосу автора, включаючи його тон, зміну інтонацій і тембр, можуть передати сенс розповіді зовсім по іншому. На цьому етапі існують конкретні проблеми, які необхідно вирішити при записі свого голосу для використання в цифровій розповіді. Наприклад, може бути, що автор не має достатньо часу, аби на належному рівні попрактикувати свої рядки, задля того, аби закадровий голос звучав більш природно, потрібно говорити повільно та лаконічно в розмовному стилі, щоб отримати найкращий результат.

5. Економічність. Творці цифрових розповідей також повинні бути економічними у використанні тексту, діалогу та візуальних ефектів. Цифровий сторітеллінг є головним чином візуальним середовищем, а сторітеллінг із зображеннями означає правильне зіставлення мови та зображень для створення розповіді. Автор повинен розглянути, як діалог і візуальні елементи працюють разом, щоб створити розповідь. Через економічність більшість цифрових розповідей, як правило, короткі, від двох до трьох хвилин. Обмеження обсягу цифрової розповіді дає дві переваги: процес створення розповіді стає більш

керованим і вимагає від автора зосередитися лише на основних елементах розповіді.

6. Темп. Вважається, що темп сторітеллінгу є основним секретом його успішності. Подача і ритм розповіді визначає, як вона підтримує інтерес аудиторії впродовж всієї її тривалості. У деяких випадках, поліпшення розвитку подій цифрової розповіді вимагає вирішення проблеми, які її складові частини можуть бути опущені задля отримання бажаного ефекту. Існує низка візуальних і аудіо ефектів, які можуть допомогти встановити темп цифрового сторітеллінгу: швидкі візуальні ефекти і оптимістична музика передають важливість і хвилювання, тим часом повільніша музика пропонує драматизм і розмірковування.

7. Звуковий супровід. Саундтрек може значно покращити та підкреслити цифрову розповідь, додаючи складності та глибини оповіді. Музика у розповіді викликає емоційні реакції, відмінні від того, що пропонує візуальна інформація. Наприклад, натягнення струн забезпечує відчуття напруги, тоді як піднесені мелодії свідчать про щасливе завершення розповіді.

8. Можливості залучення. Хороша цифрова розповідь дозволяє глядачам взаємодіяти через низку можливостей взаємодії: обмін інформацією через соціальні мережі, обмін коментарями, підписку на подкасти та навіть редагування контенту.

9. Технічна структура. Технічна основа має важливе значення для якісного цифрового сторітеллінгу. Технічні інструменти, які можуть сприяти ефективній цифровій розповіді, включають індивідуальну систему управління контентом, інструменти співпраці та структуру аналітики для оцінки поведінки аудиторії.

10. Візуальний дизайн. Цифрові розповіді також повинні заохочувати. Це досягається за рахунок використання чіткого простору і ретельного підбору шрифтів і розміру тексту. Візуальний дизайн цифрового матеріалу також повинен бути оптимізований для різних сенсорних пристроїв, різних видів перегляду та різних обмежень завантаження [24, с. 60].

Найважливішим є те, що цифровий сторітеллінг можуть використовувати як вчитель так і учні, наприклад як творче завдання. Сам процес розроблення такої

розповіді сприяє підвищенню рівня технічної підготовки учнів, а також розвитку й удосконаленню дослідницьких умінь, навичок письма та загальної грамотності, зокрема інформаційної, візуальної, технологічної й медіаграмотності [24, с. 64].

Варто зазначити те, що методи активізації пізнавальної діяльності дозволяють вирішити комплекс навчальних проблем, які досить часто постають перед учителем: усі учні класу включаються в роботу; опрацьовується, узагальнюється й повторюється велика кількість навчального матеріалу; кожен учень має можливість висловити власну думку; учні навчаються грамотно аргументувати свою точку зору й знаходити альтернативні рішення; формуються доброзичливі стосунки в учнівському колективі [24, с. 64].

Отже, сучасні підходи до викладання історії та громадянської освіти ґрунтуються на засадах інтеграції, інноваційності та персоналізованої організації освітнього процесу. Упровадження цифрових технологій, ігрових методів і сторітеллінгу підвищує результативність навчання, сприяє розвитку в учнів умінь аналітично осмислювати історичні й правові явища та процеси, а також формуванню громадянської свідомості. Застосування інтерактивних методик забезпечує зростання пізнавальної зацікавленості, активізує самостійний пошук інформації та розвиває навички критичного мислення, необхідні для успішної соціальної адаптації в умовах сучасного суспільства.

РОЗДІЛ 2

Теоретичні засади застосування сторітеллінгу у вивченні історії України в старшій школі

Ключовим вектором освітніх реформ в Україні є підвищення якості навчання шляхом формування в учнів, зокрема 10–11 класів, ключових навичок. До них належать уміння читати і розуміти прочитане; висловлювати думку усно і письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; виявляти ініціативу; творити; уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; конструктивно керувати емоціями; застосовувати емоційний інтелект; здатність співпрацювати в команді [2].

Досягнення нових освітніх стандартів можливе завдяки оновленню форматів навчання та використанню прогресивних прийомів. У світі перенасиченому інформацією, учням дедалі складніше опрацьовувати сухі факти, що негативно впливає на їхню мотивацію до навчання. Саме тому досвідчені педагоги шукають методи, які сприятимуть подоланню таких бар'єрів і до них належить – сторітеллінг.

На сьогоднішній день дедалі більшої популярності набуває саме цей метод. Оскільки мистецтво створювати та розповідати історії дозволяє структурувати навчальний матеріал та зробити його емоційно близьким для учнів. Розповіді можуть подаватися у письмовій або усній формі, а також за допомогою візуальних джерел, зокрема відео, фотографії, меми, інфографіки тощо [19, с. 145].

Історії, які розповідають люди, не є винаходом ХХІ ст. Споконвіку вони передавалися з уст в уста у формі фольклору. Згодом створення захопливих сюжетів стало сферою художньої літератури, а сьогодні цю функцію виконує сторітеллінг. Водночас цей метод, не є історією в суто літературному значенні, хоча для нього так само важливими залишаються глибина змісту, мовна виразність і досконалість форми [19, с. 146].

Поняття сторітеллінг (Storytelling), у перекладі з англійської означає «story» – історія, а «telling» – розповідати. Про нього світ дізнався в 1992 р. завдяки Девіду Армстронгу, президенту компанії Armstrong Global Holdings, який у книзі «Managing by Storying Around» («Управління через історію») довів, що він активно застосовується в різних сферах громадського життя. Сторітеллінг є ефективним методом роботи у великій компанії, бо, застосовуючи його, автор міг краще мотивувати, переконувати, надихати на творчість власних працівників. Сторітеллінг – це мистецтво цікавої розповіді, життя часто використовується в політиці, маркетингу, бізнесі, рідше – в освіті, проте може бути дуже корисним, коли знаєш як його використовувати [34].

В українській мові для позначення процесу, який все частіше називають англізмом сторітеллінг, побутує власне український іменник віддієслівного походження розповідь – усне, словесне повідомлення про кого-, що-небудь. Цей термін усталений у літературознавстві: «розповідь – зображення подій і вчинків персонажів через об'єктивний виклад від третьої особи» або «історія – оповідання, розповідь про кого-, що-небудь». Проте для зручності, як і безліч науковців та педагогів у даній роботі будемо послуговуватися терміном «сторітеллінг» або його синонімами: історія, розповідь, мистецтво оповіді тощо [9, с. 311].

Мета цього методу полягає в створенні таких умов, за яких розповідь мотивує учнів до навчальної діяльності під час занять, викликає зацікавлення до головного героя, який допомагає привернути увагу школярів і зрозуміло передати необхідну інформацію. Уміння висловлюватися та чітко формулювати власні думки є важливими життєвими навичками кожної людини. Сьогодні здатність працювати з інформацією, опрацьовувати її, передавати емоції та аргументовано відстоювати свою позицію належить до ключових завдань сучасної освіти. Оскільки, освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. Фінансування освіти є інвестицією в людський потенціал, сталий розвиток суспільства і держави [4].

Викладачі та фахівці з психології по всьому світу виявляють не аби яку зацікавленість до сторітеллінгу. Причина цьому в тому, що подання навчального матеріалу у форматі оповіді стимулює розвиток образного мислення, логічних здібностей учнів, а також збагачує їхній культурний світогляд. Сюжетні розповіді є універсальним інструментом, придатним для використання будь-де та будь-коли. Завдяки історіям стає можливим проілюструвати механізми прийняття рішень та особливості формування міжособистісних зв'язків. Шляхом обміну розповідями, що сприяє формуванню емоційної близькості, відбувається налагодження більш коректних та якісних взаємин між тими, хто навчає, та тими, хто здобуває знання [30, с. 7].

Перші ідеї запровадити техніку сторітеллінг у галузі освіти загалом прослідковуються в праці філософа-педагога К. Егана «Teaching as Story Telling: An Alternative Approach to Teaching and Curriculum in the Elementary School» («Викладання як розповідь історій: альтернативний підхід до викладання та навчальної програми в початковій школі») (1986 р.), де автор пропонує впроваджувати сторітеллінг як альтернативну стратегію для організації навчання у закладах початкової освіти [25].

Показовою роботою наступного етапу реалізації та дослідження сторітеллінгу вважають працю дослідниці М. Россітер «Narrative and Stories in Adult Teaching and Learning» («Наратив та історії у викладанні та навчанні дорослих») (2002 р.) щодо використання розповідей, історій у навчанні не лише дорослих, а й студентів закладів вищої освіти, що свідчить про універсальність методики сторітеллінгу у процесі навчання будь-якого контингенту [25].

Практичне обґрунтування сторітеллінгу представлено у статті М.В. Братко, де доцільність застосування цього методу доведено на конкретному прикладі – викладанні курсу «Лідерство в освіті» для магістрів. Авторка підкреслює, що розповідь історій є важливим інструментом для лідерів, і її використання в освітньому процесі значно підвищує його результативність, що підтверджується позитивними відгуками студентів. Крім того, наголошується, що для успішного

сторітелінгу необхідні не лише якісний контент, а й педагогічна та театральна майстерність викладача [21, с. 740].

У педагогіці метод сторітеллінгу відомий з 1990-х рр. Мистецтво складання історій, приклади застосування їх у різних сферах життя викладені у працях Вільяма Зінссера («Текст-пекс-шмекс»), Стівена Кінга («Про письменство»), Енн Ламот («Пташка за пташкою»), Таїс Золотковської («Пиши»), Марка Лівіна («Сторітелінг для очей, вух і серця»). Теоретичні засади сторітелінгу обґрунтували К. Гопіус, С. Гузенков, Р. Йенсен, Н. Дуарте, Дж. Кемпбел, Р. Маккі, Н. Малік, М. Сайкс [25].

Варто зазначити, те що для вітчизняної педагогіки сторітелінг є новим цікавим поняттям, він став обговорюватися науковцями й педагогами лише протягом останніх років [34].

З вітчизняних праць можна знайти статті О.В. Караманова та М.С. Василюшиної, К.О. Симоненко, Е.В. Ерднієвої, Н. Гущиної, де описується сторітеллінг [30, с. 7].

В Україні сторітеллінг активно досліджується. Так, науковиця Г. Гич у своїй праці «Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ» визначає його як прийом, що полягає у вибудовуванні промовцем перед аудиторією сюжетної оповіді [21, с. 740].

К. Крутій та Л. Зданевич описували сторітеллінг як метод роботи з дошкільнятами і наголошували на тому, що сторітеллінг – це мистецтво розповідей історій. Н. Бондаренко визначає поняття сторітеллінгу як комплекс інструментів, які доносять потрібну ідею за допомогою цілої оповіді [8, с. 138].

Дослідженню елементів сторітеллінгу як навчального методу в поглядах педагогів присвячена наукова праця С. Микитюк, у якій автор визначає, що сторітеллінг виник не спонтанно, а має ґрунтовні теоретичні засади, що сформувалися в процесі освітньої діяльності і є надбанням педагогічного досвіду А. Макаренка, В. Сухомлинського [8, с. 138].

Дослідження Ю. Маковецько-Гудзь привертає увагу тим, що наголошує на методі сторітеллінгу, який сприяє формуванню в студентів орієнтованої основи

поведінки в мовних ситуаціях; створюється досвід вираження своєї позиції в спілкуванні, умінні презентувати себе [8, с. 138]. Т. Черненко описала можливості застосування сторітеллінгу у вищій школі. Вона розкрила переваги сторітеллінгу як засобу мотивації студентів під час вивчення дисципліни як основи інклюзивного навчання [8, с. 139].

На думку І. Снітинської, «storytelling» є ключовим сучасним інструментом комунікації, тому що історії розповідали завжди і всюди. Ми функціонуємо у всесвіті оповідних конструкцій, і цей світ відчайдушно прагне їх, адже саме через історії ми набуваємо життєвого досвіду, знаходимо розраду та передаємо найцінніше. Отже, оповідання історій є нашою невід'ємною частиною, тому вони є необхідними для людей. І існує ще одна значуща мета існування сторітеллінгу, а саме те, що історія – це процес навчання, проте не навчання у формі прямого наказу, а радше – «через те, що бачимо, пізнаємо те що приховане» [11, с. 125].

Основними функціями сторітеллінга у навчально-виховному процесі є: пропагандистська – інструмент переконання учнів та батьків, що дозволяє надихнути їх, надихнути на новий складний проєкт, ініціативу і т. п.; об'єднуюча – служать інструментом розвитку колективної культури, спільної ідентичності спільноти; комунікативна – здатність підвищити ефективність спілкування на різних рівнях; інструмент впливу – розширює арсенал засобів мотивації учнів, учителів, батьків, зміцнює репутацію лідерів; утилітарна – у ряді випадків це найпростіший спосіб донести до інших зміст завдання або проєкту [23].

В основному розрізняють такі види сторітеллінгу: некомерційний і комерційний (історії задля створення тренду, марки, товару, ідеї, залучення людей, іміджу); цифровий; пасивний та активний. У некомерційному сторітеллінзі в педагогічній сфері за створення історії та її розповідь відповідає вчитель, у комерційному – йому допомагають учні. Вибір одного чи іншого варіанту залежить від уроку, теми заняття, а також від особистих побажань педагога. Так, пасивний сторітеллінг оптимально підходить для початку вивчення нової теми. У формі розповіді можна подати нові правила, теорії, закони тощо. А от активний – чудовий варіант для закріплення знань. Учні будуть створювати

історії самостійно, а задача вчителя – направляти їх вірним шляхом [36]. Цифровий сторітеллінг – це такий формат, в якому розповідання історії доповнюється візуальними компонентами (картинками, презентаціями відео, скрайбінгом, інфографікою) [48].

За своїм змістом сторітеллінг буває: культурний (оповідає про цінності, моральність і віруваннях); соціальний (обмін новинами про все і всіх, що може стати прикладом для власного життя й запобігти повторення чийхось помилок); міфи, легенди (розповідають про можливе у правдивих подіях, але це важко підтвердити, оскільки ніхто не знає точно, звідки міф пішов спочатку, відображають культуру і нагадують нам, чого слід уникати в житті, щоб бути щасливими); незрозумілий (історії про містичних істот, привидів, НЛО, жажливих людей. Деякі з таких історій жартівливо називають «пригсторіями» (калька з англійського «jump story»), коли несподіваний кінець змушує вас підскочити від страху на стільці); сімейний (передаються з покоління в покоління повчальні розповіді про те, ким були і як жили предки); дружній (досвід, пережитий разом); особистий (історії, які говорять про ваш досвід і переживання, допомагають підказати вам, в якому напрямку рухатися, зрозуміти, як треба діяти через призму минулих помилок або відкриттів) [23].

Важливо зазначити, що до будь-якої історії слід застосовувати низку основних принципів, що відрізняють її від звичайного переліку фактів. Насамперед, це наявність персонажа, далі елемент інтриги та обов'язкова присутність чіткого сюжету. Герой в розповіді має бути якомога ближчим до аудиторії, адже інакше слухачі не будуть співпереживати йому, не зможуть «приміряти» образ цього персонажа на себе. А це одне з основних завдань сторітеллінгу – зробити слухача безпосереднім учасником історії. Інтрига – дозволить утримувати увагу аудиторії, вона змушує послухати всю історію, з нетерпінням чекаючи, чим все скінчиться. Втім, занадто затягнутою інтрига бути не повинна, інакше уваги аудиторії не вистачить, щоб дослухати історію до кінця. Сюжет в історії потрібен обов'язково. Він зазвичай буває класичним, тобто

побудованим у вигляді «ланцюжка» з зав'язки, розвитку, кульмінації і розв'язки [48].

Виділяють кілька варіантів сюжетів сторітеллінгу, що відрізняються своєю структурою: 1) класичний (головний герой – мета – перешкоди на шляху до мети – їх подолання – результат); можна використовувати для мотивації, пояснення процесів, явищ, вибору способів розв'язання проблем (задач); 2) боротьба з монстром (головний герой – зустріч з монстром – боротьба й перемога – досягнення мети); застосовують для мотивації; 3) історія Попелюшки (герой – незвична ситуація – поява проблеми/ворогів – втручання чарівного персонажа – щасливе вирішення ситуації); доцільна для мотиваційних промов, пояснення чи порівняння процесів, явищ, опису еволюційних змін, вибору способів вирішення задач; 4) день байбака (герой – мета – дії героя й повернення до висхідної позиції – вибір правильної стратегії поведінки – досягнення мети); підходить для роботи над помилками; 5) квест (герой – ціль – зміна кількох локацій і вирішення в кожній із них певних задач – почергове досягнення проміжних результатів – тріумф); застосовують для моделювання проблемних ситуацій, вирішення аналітичних задач, закріплення навичок [7, с. 134].

Історія – це не тільки те, що ви маєте розповісти, а й те, як ви це зробите. Якщо зміст банальний, то й оповідь буде шаблонною, а за наявності глибокого та оригінального задуму композиція сценарію виявиться унікальною. Тому в нагоді можуть стати прийоми навчання розповіді історій. Вони поділяються на:

- основні: зразок, план, аналіз;
- допоміжні: запитання, нагадування, вказівка, заохочення, підказка;
- специфічні: запис розповіді учнів, придумування розповідей-мініатюр, об'єднаних однією дійовою особою тощо.

При цьому варто зазначити, що вчитель, зокрема історії, в 10–11 класах може використовувати ті прийоми, які на його/її думку є більш доцільними на конкретних етапах уроку (Додаток А).

Важливим є навичка педагога правильно подати інформацію застосовуючи ці прийоми. Адже, мистецтво донесення історії до слухачів належить до сфери

риторики і включає: діалогування; апелювання; доцільні повтори; формулювання висновків; визначення перспективи, окреслення можливого розвитку предмета розповіді в часі або в просторі; необхідність, переконливість, відвертість, щиросердність оповідача; різноманітність інтонацій; емоційність; доцільне (але не надмірне) використання міміки, пантоміміки, жестової мови; рух (не метушня) по аудиторії. Утримувати увагу аудиторії допоможуть залучення слухачів у процес розповідання історії, незвичайний або неочікуваний поворот сюжету, зміна гучності голосу тощо [7, с. 134].

Однак, створювати самостійно історію важко, тому новачкам варто враховувати кілька порад:

1. Визначте мету історії. Подумайте, що ви хочете донести дітям? Які знання, навички чи цінності ви хочете розвинути?
2. Оберіть цікаву тему, яка буде близькою та зрозумілою дітям, викликатиме їхній інтерес та емоційний відгук.
3. Створіть яскравих персонажів. Вони повинні бути впізнаваними, живими, мати свої особливості, мотивацію та емоції.
4. Продумайте простий та динамічний сюжет. Він має бути логічним, послідовним та містити елементи несподіванки, інтриги.
5. Використовуйте образну мову. Описуйте події, персонажів та оточення яскравими та емоційними словами, використовуйте порівняння, епітети та інші художні засоби.
6. Додайте елементи інтерактиву. Звертайтеся до дітей із запитаннями впродовж розповіді, заохочуйте їх до обговорення та прогнозування подальших подій.
7. Використовуйте візуальні засоби: супроводжуйте розповідь ілюстраціями, малюнками, предметами, які допоможуть дітям краще уявити історію.
8. Зробіть емоційний акцент. Наголошуйте на важливих моментах історії, передавайте емоції персонажів, щоб викликати співпереживання у дітей.
9. Завершіть історію логічним та зрозумілим висновком [49].

Беручи до уваги вище зазначені поради вчитель успішно зможе створити розповідь, яка нікого не залишить байдужим і наповнить новими знаннями. За якими ознаками можна зрозуміти, що історія вийшла дійсно хорошою? По-перше вчитель може її розповідати дітям однієї групи кілька разів, по-різному її інтерпретуючи, закінчуючи і доповнюючи новими персонажами. По-друге діти можуть самостійно її переказати. По-третє ситуація і проблема, які піднімаються в історії, зрозумілі учням. По-четверте вони задають питання по сюжету історії і хочуть її обговорити з педагогом та іншими учасниками освітнього процесу, роблять певні дії для участі в грі, інсценізації походу самої історії [42, с. 151].

У результаті в процесі організації навчальної діяльності з використанням сторітеллінгу вчителю історії доцільно чітко окреслити вимоги до змісту, обсягу та структурної побудови історії, яку створюють учні. Важливим є акцентування уваги на необхідності користування достовірних історичних фактів, подій та понять, а також застосування художньо-виражальних засобів, зокрема метафор, гіпербол, образних порівнянь. Такі елементи сприятимуть емоційному залученню аудиторії та глибшого осмислення матеріалу [15, с. 12].

Під час створення власних історій учні інтегрують і практично застосовують теоретичні знання не лише з історії, а й суміжних навчальних дисциплін, зокрема української мови та літератури, географії. Крім того вони здійснюють пошуково-дослідницьку діяльність, спрямовану на перевірку на достовірність історичних даних, аналіз різних джерел інформації та критичне осмислення отриманих відомостей. Під час презентації власних історій учні розвивають комунікативні навички, зокрема вміння логічно та послідовно формулювати думки, добирати мовні засоби відповідно до мети висловлювання та ефективно озвучувати інформацію перед аудиторією. Водночас формується здатність утримувати увагу слухачів, вибудовувати взаємодію з іншими учасниками навчального процесу. Важливим елементом є спрямування старшокласників не на самопрезентацію, а на якісне представлення отриманих результатів власної пізнавальної діяльності. [15, с. 12].

Доцільним також є залучення аудиторії до активного обговорення представлених історій шляхом надання можливості підтверджувати або спростовувати озвучені факти на основі наявних знань і додаткових джерел. Така взаємодія сприяє формуванню навичок критичного мислення, розвитку інформаційної грамотності, уміння перевіряти достовірність інформації та усвідомлено сприймати історичні події й процеси [15, с. 12].

При цьому на уроках в 10–11 класах можна використовувати і цифровий сторітеллінг, адже новітні технології мають широкий діапазон застосування у навчальному процесі закладу загальної середньої освіти. В основі цього методу лежать залучення сучасних технічних засобів, програмного забезпечення та інтернет-сервісів для створення й представлення унікальних цифрових розповідей. Застосування цієї технології відповідає положенням Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки [5], проте деякі положення можна вносити в освітній процес і в старшій школі, що сприятиме впровадженню інноваційних підходів [16, с. 102].

В сучасних умовах цифровий сторітеллінг долає низку основних педагогічних викликів. Зокрема, зростає рівень зацікавлення та бажання вчитися в учнів, що зумовлене насиченістю цифрових історій мультимедійним та емоційним складником. Формування оцифрованої історії стимулює розвиток фундаментальних умінь та зобов'язує тих, хто навчається, до: критичної оцінки (аналізування першоджерел, вибору найсуттєвіших відомостей для побудови сюжету); медіаграмотності (оволодіння практичними навичками роботи з різноманітним програмним забезпеченням (редакторами аудіо/відео, графічними редакторами), додержання норм авторського права); комунікативної майстерності (точне артикулювання задумів у сценарному плані та при аудіозвученні); співпраці (у сценаріях групової роботи – це шліфування навичок колективної праці та розподілу відповідальності, що є вагомим у контексті майбутньої професії) [10, с. 207].

Цифровий сторітеллінг – це не лише навчальний процес, але й вельми дієвий засіб для визначення міри досягнення учнями навчальних цілей. У процесі

побудови оповіді учні демонструють не поверхнєве, а ґрунтовне усвідомлення предмету, а також спроможність критично осмислювати й поєднувати здобуті знання. Таким чином, педагог отримує не шаблонний звіт, а яскраву, багатовимірну роботу [10, с. 208].

Для створення цифрових історій педагог може скористатися такими програмами як, наприклад, Closr, ZooBurst, Narrable, Storify, Metta, Pow Toon, Moovly, Wideo і GoAnimate, Pixton, Chogger і ToonDoo [14, с. 164].

У процесі навчання сторітеллінг постає як один з передових педагогічних методів. Він не просто полегшує опанування навчального матеріалу, поданого у формі захопливої оповіді, але й активно сприяє формуванню індивідуальних рис, мотивує, спонукає до роздумів, демонструє неповторність людської уяви, а також допомагає розкрити ініціативність та креативність. Використання сторітеллінгу дає змогу досягти двох ключових ефектів: пожвавлення атмосфери в класі, зменшення напруги та формування розкутої обстановки; окрім того, це один із найлегших та найоперативніших способів налагодити зв'язок між вчителем та учнями, інструмент для привернення та утримування їхньої уваги. Окрім того, сторітеллінг як метод є дієвим завдяки своїм унікальним характеристикам, які сприяють глибшому засвоєнню матеріалу, кращому запам'ятовуванню та відтворенню відомостей. До таких характеристик належить: активізація образного мислення та специфічного сприйняття у процесі створення та сприйняття оповіді; наявність центрального персонажа, чия поведінка трансформується при зіткненні з труднощами, моральних дилем, виконанні поставлених цілей; стрімкий розвиток подій у сюжеті; вплив розповіді на емоційну сферу дитини. Відповідно, орієнтуючись на вище зазначені аспекти, застосовувані при використанні сторітеллінгу, сприяють реалізації фундаментальних дидактичних засад [11, с. 126].

Таким чином, можна зробити невеликий підсумок, що особливістю сторітеллінгу є, те що історії не нав'язують готових висновків і не містять прямих настанов. Слухаючи їх, учні самостійно доходять до потрібних висновків і значно краще запам'ятовують подану інформацію. На уроках у старших класах

застосування цього методу сприяє кращому розумінню складних політичних процесів, вивченню біографій історичних постатей, а також орієнтації в питаннях соціально-економічного розвитку держави. Крім того, розвивається впевненість у власному досвіді, формується здатність висловлювати особисту позицію в процесі спілкування.

РОЗДІЛ 3

Методика застосування мистецтва оповіді на уроках історії України в 10 класі

Сьогодні історія як предмет в Україні зазнає суттєвих змін під впливом демократизації, євроінтеграції та впровадження в освіту цифрових технологій. Головним завданням вчителя залишається не просто передача історичних фактів та подій, а розвиток критичного мислення та громадянської позиції учнів, особливо в 10–11 класах, де важливо підтримувати високий рівень навчальної мотивації. Одним із дієвих інноваційних підходів до реалізації цього завдання є застосування сторітеллінгу, як педагогічного методу. Як уже зазначалося у попередніх розділах, використання розповіді як такої сприяє емоційному залученню учнів до навчального процесу, допомагає осмислити історичні події через призму людського досвіду, усвідомити причинно-наслідкові зв'язки та значення історичних процесів для сучасності. Поєднання традиційних методів навчання з активними та цифровими формами сторітеллінгу відкривають нові можливості для формування ключових компетентностей XXI ст. У результаті цього особливого значення набуває питання методики та інструментів застосування мистецтва оповіді на уроках історії України в 10 класах.

Методика сторітеллінгу належить до найбільш ефективних і водночас привабливих педагогічних прийомів, що на сьогодні набули значної популярності у навчальному процесі завдяки своїй результативності у засвоєнні навчального матеріалу. Використання сторітеллінгу має низку практичних переваг: інформація подається у доступній та зрозумілій формі, легко сприймається учнями, сприяє розвитку творчої уяви, подоланню страху публічних виступів і покращенню міжособистісної взаємодії в учнівському колективі [18, с. 1].

Для цієї методики характерним є залучення різноманітних оповідних форм, зокрема казок, міфів, легенд, гумористичних історій та лаконічних за змістом оповідань, що підвищують зацікавленість і мотивацію учнів. Загалом провідну роль у сторітеллінгу відіграють живе слово, безпосередній контакт між

учасниками освітнього процесу, уміння розповідати й переказувати історії, а також культура спілкування, які мають важливе значення для ефективного засвоєння, аналізу та подальшого опрацювання навчального матеріалу з будь-якої теми з історії [18, с. 1].

Існує багато методик сторітеллінгу, які успішно застосовують педагоги під час навчання та виховання. Вони покликані виконувати різні задачі та розраховані на широку аудиторію. Найефективнішими з них можна вважати:

1. Метод трьох актів. Полягає у тому, що історія поділяється на три частини (акти): вступ, розвиток подій та розв'язання проблеми. Це дозволяє структурувати матеріал і покращувати логічне мислення учнів [52]. Наприклад, вивчаючи в 10 класі тему «Українська повстанська армія (УПА). Українсько-польське протистояння. Українська Головна Визвольна Рада (УГВР)» [1] вчитель може створити сторітеллінг із використанням найпростішої нейромережі ChatGPT. Для цього просто потрібно подати запит. Нижче поданий зразок.

Запит: Створи приклад сторітеллінгу з елементами вступ, кульмінація, розв'язка на тему життя зв'язкової Української Повстанської Армії.

Відповідь: Марія була звичайною дівчиною із невеликого села на Західній Україні, поки війна не змінила все. Її родина жила просто, обробляючи землю і доглядаючи за господарством, але прихід радянських і німецьких окупантів змусив людей вибирати: мовчати або боротися. Марія обрала другий шлях, ставши зв'язковою Української Повстанської Армії (УПА).

Вступ: Початок боротьби Марія завжди була сміливою, але життя в селі навчило її й обережності. Ще з дитинства вона чула розповіді про козацьких героїв, які боролися за свободу. Тепер же, у 1940-х роках, вона зіткнулася з власним викликом. Одного разу до її хати прийшов знайомий сусід із лісу, Василь, який таємно допомагав повстанцям. Він запитав Марію, чи готова вона допомогти УПА, ризикуючи своїм життям. Дівчина погодилася, знаючи, що її роль буде надзвичайно важливою. Марія почала працювати зв'язковою. Вона переправляла інформацію між підпільними групами, доставляла секретні документи та іноді навіть зброю. Кожен день міг бути останнім – радянська

розвідка полювала на повстанців, і її місія вимагала абсолютної конспірації. Вона носила простий одяг, робила вигляд, що працює на полі, але в сумці під серпом чи хлібом могли бути важливі накази для командирів УПА.

Розвиток подій. Одного холодного осіннього дня Марія отримала найважливіше завдання – доставити повідомлення про запланований напад енкаведистів на один із таборів повстанців, розташований у лісах неподалік її села. Її попередили, що час обмежений: у неї було всього декілька годин, щоб досягти місця призначення. Марія вирушила вночі, аби уникнути підозри. Вона знала всі стежки та лісові доріжки, але ця місія була надзвичайно небезпечною. На півдорозі, вона помітила вогні — радянський патруль прочісував ліс. Серце калатало, коли вона сховалася в кущах і тихо спостерігала, як солдати проходять повз. Ще трохи – і вони могли її помітити. 19 Та не було часу на страх. Марія дочекалася, поки патруль зник, і продовжила свій шлях. Вона дісталася табору під ранок, виснажена, але цілою. Повстанці, отримавши її повідомлення, швидко перебазувалися в безпечніше місце, уникаючи арешту або загибелі.

Розв'язка: Внутрішня перемога. Це завдання зробило Марію героїнею в очах повстанців, але вона залишалася скромною, продовжуючи свою справу. Війна була далеко не закінчена, і їй доводилося виконувати ще багато таких ризикованих завдань. Проте одного дня, коли Марія поверталася додому після чергової місії, її зупинили радянські солдати. Хтось зі зрадників повідомив про її зв'язок з УПА. Її заарештували і відправили до табору для допитів. Але навіть під тортурами Марія не видала жодного імені, жодної інформації. Її дух залишався незламним, як і в багатьох українських патріотів, що боролися за свою землю і свободу. Хоча вона більше ніколи не повернулася до свого села, історія її героїзму передавалася від одного до іншого. Для свого народу Марія залишилася символом нескореної волі і любові до Батьківщини. Її ім'я звучало шепотом в темних лісах, де продовжували боротися її товариші по зброї, нагадуючи про те, що справжня свобода завжди вимагає жертв [29, с. 19].

2. Метод «Пісня або римування». Передбачає створення історії через складання пісні чи вірша [50]. Наприклад, вчитель розповідаючи тему уроку:

«Впровадження непу в УСРР. Політика «коренізації» («українізації») може створити самостійно або за допомогою знову ж таки, штучного інтелекту вірш, який у собі міститиме основні поняття, які характеризують даний період, наприклад:

Продрозкладку замінив продподаток –

НЕП приніс у села трохи статку.

Але партія лишилась лиш одна –

Більшовицька влада, мов стіна.

Щоб радянську владу «рідною» зробити,

Стали мову в школи й вищі заводити.

Шумський і Скрипник процес штовхали,

«Коренізацією» це офіційно назвали.

Відповідно, після озвучення віршу вчитель може поставити питання для перевірки знань учнів:

- У який історичний період відбувалися описані події?
- Що змінилося в житті селян із запровадженням НЕПу?
- Яка політична сила залишалася єдиною при владі в той час?
- З якою метою радянська влада почала впроваджувати українську мову в школи та вищі навчальні заклади?
- Хто з діячів активно підтримував політику українізації?
- Як офіційно називалася політика впровадження національних мов і культури в радянських республіках? [54].

Варто зазначити, те що цей метод можна застосовувати безпосередньо як на уроці так і на домашнє завдання.

3. Метод «Рольові ігри». У цьому випадку учні беруть безпосередню участь в історії, виступаючи її персонажами. Таким чином вони глибоко занурюються в події та краще засвоюють інформацію [50]. Ось приклад уроку історії України з елементами сторітеллінгу та рольової гри на тему: «Передумови, початок німецько радянської війни. «Тактика випаленої землі». Депортації німців та інших народів з території України. Інші злочини радянського режиму. Катастрофічні

поразки Червоної армії 1941 р.» [1]. Учителю надається роль модератора у даному занятті. Він повідомляє мету уроку, озвучує питання, які мають бути розглянуті та запрошує до круглого столу учасників зібрання. Вступна частина уроку починається із демонстрації відео-кадрів початку війни та розповіді вчителя:

«22 червня 1941 року. Ранок у невеликому українському містечку починався так само, як і сотні інших ранків. Люди поспішали на роботу, діти гралися у дворах, хтось слухав радіо. Та раптом по гучномовцю пролунала тривожна новина: Німеччина напала на Радянський Союз.

Війна прийшла раптово. Німецькі літаки бомбили міста, танки стрімко рухалися вперед, а радянські війська часто відступали, не встигнувши організувати оборону. Уже в перші місяці війни фронт наближався до України.

Разом із відступом Червоної армії почалася реалізація жорстокої політики, яку назвали «тактикою випаленої землі». Відступаючи, радянська влада наказувала знищувати все, що могло дістатися ворогу: заводи, мости, залізниці, склади продовольства. Іноді разом із ними зникали цілі села.

У цей же час тисячі людей переживали іншу трагедію. Радянська влада почала депортації народів, яких підозрювали у «нелояльності». Німців Поволжя, кримських татар та представників інших народів примусово виселяли з домівок, відправляючи у далекі райони Сибіру та Казахстану.

Тим часом на фронті ситуація ставала дедалі катастрофічнішою. Улітку–восени 1941 року Червона армія зазнала важких поразок. Сотні тисяч солдатів потрапляли в оточення, втрачалися міста й величезні території.

Але чи справді війна була несподіванкою? Чому Радянський Союз виявився неготовим до такого удару? Які інтереси переслідували різні країни Європи напередодні війни?

Сьогодні ми спробуємо знайти відповіді на ці питання».

Учитель після розповіді пропонує учням уявити, що вони стали учасниками міжнародної історичної конференції, на якій представники різних держав обговорюють події, що призвели до Другої світової війни та її початку. Методом жеребкування визначаються основні ролі: Німеччина, СРСР, Польща, Фінляндія,

Данія, Норвегія, Бельгія, Голандія, Велика Британія, Франція та інші. Учні, які не беруть участь в інсценуванні, сидітимуть позаду і відображатимуть роль преси, яка має висвітлити події Другої світової війни найбільш повно і детально, але водночас акцентуючи увагу на основних важливих моментах. Таким чином, усі присутні учні будуть залучені до роботи. В ході заняття кожен «представник держави» має виступити від імені своєї країни та відповісти на питання:

- Причини та періодизація Другої світової війни.
- Як ваша країна пояснює початок війни?
- Які політичні або територіальні інтереси переслідує ваша країна?
- Як ваша держава оцінює радянсько-фінську війну, німецьку окупацію європейських країн та підготовку до нападу на СРСР?
- Початок німецько-радянської війни та її наслідки для України.
- Як ці події вплинули на населення, армію та політичну ситуацію?

Метою уроку є: визначити причини, характер Другої світової війни, проаналізувати умови мирних договорів Німеччини та її союзників; аналізувати процес формування антигітлерівської коаліції.

Організаційний момент. До початку уроку слід підготувати «робочі місця». Найкраще розташувати парти по колу, щоб учасники могли бачити обличчя один одного.

В ході уроку під час розгляду першого питання «Причини та періодизація Другої світової війни» всі учасники по черзі відповідають на нього.

Під час розгляду другого питання «Інтереси країн – учасників війни» учні, відповідно до обраної країни формулюють власні інтереси. У разі необхідності вчитель коригує і спрямовує їх так, щоб вони як найчіткіше розкрили дійсні мотиви та інтереси країн учасниць. Бажано аби у ході гри були змістовно розкриті такі тези: Німеччина прагнула розгромити Радянський Союз, створити нову колоніальну систему в Африці, на Близькому Сході; Італія бажала перетворити Середземне море в Італійське озеро, підпорядкувати собі країни Балканського півострова і Близького Сходу, частину Східної і Північної Африки; Японія мала намір захопити Китай, частину СРСР, Бірму, Індонезію, Філіппіни та інші країни

в басейні Тихого океану; прагнула світового панування тощо. Учні-журналісти після розгляду кожного з запитань конференції можуть задавати уточнюючі запитання учасникам та вчителю для того, щоб якомога достовірніше подати інформацію на розгляд громадськості [20, с. 219].

Інші питання розглядаються за аналогічною схемою. Після опрацювання всіх пунктів модератор підсумовує результати роботи та оголошує домашнє завдання.

Таким чином, бачимо що у цьому прикладі уроку сторітеллінг використовується як метод мотивації навчальної діяльності.

4. Метод «Мапи історій». Полягає у візуалізації історій за допомогою складання мапи, схеми, плану тощо. На них можна відображати головних героїв, події та їх результати. Це робить навчальний матеріал більш зрозумілим, а також дозволяє інтегрувати кілька дисциплін. Наприклад, історію та географію [50]. При проведенні уроку в 10 класі на тему: «Воєнні дії на території України в 1914–1917 рр.» [1] вчитель у супроводі розповіді може з учнями на уроці скласти схему, яка допоможе закріпити основну інформацію. Ось приклад історії згенерований ChatGPT:

«Уявіть собі юнака на ім'я Андрій. Він живе в Станіславові (сьогодні Івано-Франківськ), коли у 1914 році починається Перша світова війна. Його рідний край опиняється між двома могутніми політичними блоками – Троїстим союзом та Антантою. Коли розпочалася війна, Андрій бачить, як російська армія наступає під час Галицької битви. Війська займають Галичину, і життя людей різко змінюється – приходять нові порядки, страх і невизначеність. Андрій вирішує не залишатися осторонь і вступає до легіону Українських січових стрільців. Він хоче боротися не за корисливі інтереси когось із держав загарбників у війні, а за майбутнє свого народу.

У 1915 році ситуація змінюється – починається контрнаступ німецько-австрійських військ. Андрій разом із побратимами бере участь у важких боях у Карпатах, зокрема на горі Маківка. А війна тимчасом затягується, фронт стає позиційним, а земля українські перетворюються на поле постійних боїв.

У 1916 році відбувається потужний наступ російської армії – Брусиловський прорив. Андрій бачить, як змінюється лінія фронту, як знову руйнуються міста і села. До 1917 року війна виснажує всіх. Люди масово залишають свої домівки, економіка занепадає. Але водночас серед українців зростає бажання мати власну державу. Андрій розуміє: ця війна – не лише про боротьбу імперій за землі. Це щось більше.... це боротьба за існування української нації....» [54].

Приклад використання схеми до цього сторітеллінгу подано в додатках (Додаток Б). Цей метод можна застосовувати на етапі мотивації навчальної діяльності, а також, безпосередньо, при вивченні нового навчального матеріалу.

5. Метод «Історія через обговорення». Під час такого уроку учні самі стають творцями своєї історії або ж активно обговорюють ту, що вже підготував вчитель. Так можна навчити дітей працювати в групі, розвивати фантазію та критичне мислення [50]. Цей метод «історії через обговорення» можна продемонструвати за допомогою жартів. Насамперед, «оживити» такий сторітеллінг можуть допомогти усі нам добре відомі меми. Наприклад, створені меми про Листопадовий чин (Додаток В) [29, с. 25]. Нижче подано зразок сторітеллінгу до даного мему:

«Я ніколи не забуду світанок 1 листопада 1918 року. У місті відчувалася незвична тиша, але вона була лише передвісником великих подій. Я прокинувся рано і побачив крізь вікно, як на вулицях Львова з'являються українські січові стрільці. Вони йшли впевненим кроком, піднявши на ратуші синьо-жовтий прапор – той самий, про який ми всі мріяли, але боялися навіть голосно говорити.

У місті ширилися чутки, що австрійська влада ослабла, і українці вирішили взяти ситуацію в свої руки. І ось це сталося. Львів, наш рідний Львів, нарешті повернувся під українську владу. Січові стрільці діяли швидко, зайнявши ключові будівлі та пости. Їхні постаті в шинелях здавалися сильними та непохитними, і в цей момент я зрозумів, що ми переживаємо історичну мить.

Я вийшов на вулицю і побачив, як люди сходяться до ратуші, сповнені радісного хвилювання. Багато хто не вірив, що це дійсно відбувається, що після років боротьби та надій Львів став частиною незалежної України. У натовпі було багато знайомих облич – мої сусіди, друзі, звичайні львів'яни, які так само, як і я,

чекали цього дня. Хтось приносив хліб та воду стрільцям, дякуючи їм за сміливість.

Місто ожило, люди обіймалися, вітали одне одного з цією великою перемогою. Я пам'ятаю, як одна жінка, стоячи на колінах перед синьо-жовтим прапором, плакала, шепочучи молитви за тих, хто не дожив до цього дня. Моя душа була сповнена гордістю за наш народ.

Цей день став початком нової епохи для нас. 1 листопада 1918 року Львів став українським, і хоча попереду чекали важкі випробування, ми всі вірили, що наша воля, здобута з кров'ю і боротьбою, стане фундаментом для майбутнього» [29, с. 25]

Ці та багато інших методів зможуть зробити уроки історії в 10 класі більш запам'ятовуючим та цікавим. Щоб сторітеллінг приніс очікувані результати, варто обрати метод, який максимально відповідає віковій групі та рівню підготовки класу.

Ще один метод який може бути використаний на уроках історії в 10 класі – це **Кубики сторітеллінгу** [31 с. 112]. До прикладу на уроці на тему «Форсована промислова індустріалізація в УСРР. Роль іноземних спеціалістів і технологій. Згорання непу. Голод 1928–1929 рр. Перехід до планової економіки» [1] вчителю необхідно розробити кубики власноруч або купити звичайні дитячі кубики і розмістити їх по гранях, зображення, яких пов'язані з даною темою (Додаток Г). Далі учні кидаючи такий кубик спочатку визначають про що або кого буде йти мова, і на основі кожного зображення складають коротеньку історію, додаючи своїх персонажів або історичних постатей. Ось детальний приклад використання сторітеллінгу з кубиками історії згенерований штучним інтелектом Gemini:

«Шість граней великого перелому»

«Уявімо, що ми кидаємо кубик, і кожна його грань – це сторінка з щоденника інженера (наприклад, американця з фірми Альберта Кана або місцевого фахівця), який приїхав будувати ДніпроГЕС чи Харківський тракторний завод.

Грань 1: Згорання НЕПу (Початок кінця).

«Ще вчора на ринку в Харкові можна було купити все – від закордонного взуття до домашнього сиру. Але сьогодні на дверях приватних лавок замки. Податки «задушили» торговців. Вільний ринок помирає, бо державі потрібен контроль над кожною копійкою для майбутніх заводів-гігантів».

Грань 2: Роль іноземних фахівців (Американський розмах).

«Мій сусід – містер Джон з Детройта. Він не розуміє української, але його мова – це сталь і бетон. Без технологій Ford та General Electric наші заводи стояли б пустою. СРСР купує цілі заводи «під ключ», розплачуючись золотом... і хлібом».

Грань 3: Форсована індустріалізація (Темпи понад усе).

«Гасла кричать: «П'ятирічку за чотири роки!». У нас немає часу на поступовий розвиток. Ми будуємо гіганти – ДніпроГЕС, Азовсталь. Бетон заливають вдень і вночі. Це «форсований» марш – ми або наздоженемо Захід, або нас розчавлять».

Грань 4: Перехід до планової економіки (Директива зверху).

«Тепер усе вирішує не попит, а Держплан у Москві. Скільки цвяхів виробити, скільки хліба вилучити – усе прописано в цифрах. Людина стала просто маленькою шестернею у величезному державному механізмі, де помилка в плані прирівнюється до зради».

Грань 5: Голод 1928–1929 рр. (Перші тривожні дзвони).

«Поки на будівництвах гудуть іноземні машини, у селах навколо Харкова та Києва западає тиша. Держава забрала зерно, щоб купити ті самі верстати в американців. Це ще не 33-й, але люди вже пухнуть від голоду. Індустріалізація має присмак гіркої недоїдання».

Грань 6: Результат (Стрибок у безодню).

«Засвітилися перші вогні електростанцій. Це перемога? З одного боку – індустріальна міць, з іншого – знищене село, карткова система на продукти та повна втрата свободи. Ми стали сильнішими як держава, але чи стали ми щасливішими як люди?» [55].

Після розповіді вчитель може запропонувати учням створити подібний куб у якому учням потрібно буде візуалізувати ключові зміни в Україні в кінці 1920-х рр. та пояснити їх взаємозв'язок з соціальними аспектами.

Такий урок із використанням сторітеллінгу та кубиків історії нікого не залишить байдужим. Також варто додати що ці методи доволі таки універсальні і їх можна застосовувати й на інших заняттях історії в залежності від конкретної теми, яку ви вивчаєте. Важливо, щоб учні мали можливість активно досліджувати та взаємодіяти з матеріалом, що допомагає збільшити їх розуміння та зацікавленість в предметі [43].

Як вже згадувалося у попередніх розділах сторітеллінг є різноманітним, і застосування одного або поєднання двох і більше видів, із них на уроці історії позитивно відображається на освітній діяльності школярів. Тому при використанні вчителем пасивного сторітеллінгу потрібно враховувати, те що обов'язково необхідно ставити питання після розповіді, щоб розуміти чи вдалося донести потрібну інформацію до слухачів. Варто сказати і те, що вміння слухати та критично мислити під час розповіді вчителя є чудовими навичками проте, коли учні самостійно створюють такі історії це зовсім інший рівень. Для цього учні при написанні сторітеллінгу застосовуватимуть креативність, творче мислення, комунікаційні вміння, здатність знаходити нові рішення. Для кожної дитини важливо навчитися розповідати історії на аудиторію, щоб мати можливість бачити реакцію, відчути впевненість в собі [15, с. 12].

На прикладі теми уроку «Реабілітація жертв політичних репресій» [1], вчитель-предметник, може задати учням самостійно створити оповідь. Де старшокласники від імені ув'язненого можуть описати, яким чином людина проходила ті чи інші випробування, повернення додому і як це впливало на суспільні настрої. Створення такої оповіді можна вважати активним сторітеллінгом, при якому учень/учениця 11 класу розвивають творче мислення, мовленнєві навички, а також навчаються викладати матеріал чітко та структуровано. Ще одним прикладом активного сторітеллінгу може бути історія «Слово» – будинок смерті і слави», складена Андрієм Р., учнем 11 класу на уроці

української літератури (тема уроку «Українська література 1920–1930-х років») на етапі орієнтації на мотивації:

«Микола Хвильовий, Майк Йогансен, Григорій Епик, Микола Куліш, Лесь Курбас, Валеріан Підмогильний, Михайло Яловий... Що об'єднує цих письменників?»

Великі вікна, високі стелі, окремі квартири з усіма зручностями, навіть два солярії на даху, а в підвалі – справжнє бомбосховище. Це шестиповерховий будинок із назвою «Слово», із символічною формою літери «С», збудований у 1928 році в Харкові на вулиці Червоних Письменників, 5 кооперативом митців, який очолював Остап Вишня.

Літератори тішилися першими радіоприймачами. Вони були не в усіх, тому ходили один до одного в гості цілими сім'ями. З'явилися помічники кожного письменника – перші друкарські машинки. Усі квартири обладнали телефонами: не тільки для мешканців модерного будинку, а й для НКВС, який прослуховував усі розмови митців.

А гріхів у них проти влади більшовиків було безліч. Одні воювали не під червоними, а під жовто-синіми прапорами, інші – песимістично описували радянську дійсність, орієнтуючись у творчості не на Москву, а на Європу.

Спочатку арешт Михайла Ялового, а згодом самогубство Миколи Хвильового стали початком репресій проти українських письменників, яких об'єднала гірка спільна доля митців «Розстріляного відродження».

Письменницький будинок самі мешканці називали «Крематорій». Щоночі туди приїжджали чорні машини і забирали в невідомість літераторів і їхні родини. Щоранку мешканці будинку «Слово» дізнавалися про нові арешти. Із 1933 по 1938 рр. було репресовано жителів сорока квартир (у будинку їх було шістдесят шість).

Якщо дивитися на будівлю зверху, побачимо її незвичний силует у формі літери «С». У часи репресій, радянського терору неймовірний за конструкцією і облаштуванням будинок асоціювався зі словом «Смерть». А зараз, читаючи

прізвища на меморіальній дошці будівлі, із глибини років з'являється ще одне слово – Слава, якою увінчані українські майстри слова» [34].

Наведений приклад стосується уроку української літератури, проте такий сторітеллінг можна використовувати і на уроці історії України. Він чудово буде доповнювати заняття в 10 класі на тему: «Згорання «українізації». «Розстріляне відродження (Червоний ренесанс)» [1]. Бонусом є те що така розповідь допоможе старшокласникам успішно підготуватися до написання Національного мультипредметного тесту (НМТ).

Як підсумок, варто зазначити те, що використання методу сторітеллінгу на уроках історії в 10 класі робить заняття більш цікавими. Насамперед, інтерес проявляється в самій подачі навчального матеріалу та залученості учнів до освітнього процесу. Описані в цьому розділі методи викладання сторітеллінгу та приклади уроків на відповідні теми, можуть послужити своєрідним зразком для вдосконалення педагогічної майстерності вчителів історії.

РОЗДІЛ 4

Методика застосування мистецтва оповіді на уроках історії України в 11 класі

Епоха цифрових технологій принесла в наше життя багатько нових можливостей та очікувань, технологій та методів. Розвиток цифрових технологій безперечно є свідченням того що і людство вдосконалюється. Проте є один парадокс віртуальна культура позбавляє навичок комунікації та критичного мислення [48].

Тому не дивно, що батьки та вчителі б'ють на сполох, адже під ризиком наступні покоління. Без цих базових навичок діти легко зможуть потрапити під чужий негативний вплив. Тому щоб такого не було завдання вчителя історії полягає у розвитку ключових компетентностей, які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх учнів протягом усього життя [2].

Саме із таким завданням може допомогти сторітеллінг. Адже саме він може складний матеріал зробити легким. Як уже зазначалося емоційне залучення через історії сприяє засвоєнню будь-якої інформації. Коли навчальний матеріал подається через відчутні та захоплюючі наративи, то він краще закріплюється в довготривалій пам'яті, оскільки слухачі відчувають емоційну прив'язаність до розповідей. Бонусом є те, що з'являються асоціації у дітей з тим хто надав їм таку інформацію. У тих випадках коли учні пов'язують урок із захоплюючими та запам'ятовуваними історіями, ймовірність того, що вони будуть згадувати ці заняття в майбутньому надзвичайно висока [12, с. 146].

В 11 класі діти вже мають достатній багаж знань, завдяки якому здатні аналізувати деякі історичні процеси. Відповідно, враховуючи те що учні продовжують навчатися, вони протягом цієї діяльності отримують все більший об'єм нової інформації, який важко запам'ятовується. Тому щоб полегшити і зробити більш цікавою освітню діяльність, вчителю може допомогти, уже вище згаданий, сторітеллінг. Застосування цього методу в процесі вивчення якоїсь конкретної теми з історії України реалізується через викладення історичних подій

у формі розповіді. Педагог при задіянні сторітеллінгу на уроці має змогу розповідати історії про реальних людей, які були залучені до конкретних історичних процесів та допомагати учням зрозуміти суть і значення цих подій. Наприклад, в 11 класі з історії України вчитель, розповідаючи тему «Президентські вибори 2004 р.», «Помаранчева революція» [1], може розповісти історію з власного життєвого досвіду чи своїх знайомих про події на Майдані. Відповідно, вчитель може учням запропонувати до зазначеної теми підготувати навчальний проєкт «Українська класика на Майдані» і реалізувати його додатково у формі сторітеллінгу [22, с. 168].

Цікавим фактом є те, що сторітеллінг можна поєднувати і з іншими методами для більшої ефективності. Таким можна назвати кроссенс. Це методичний прийом візуалізації навчального матеріалу у вигляді асоціативного ланцюжка, який складається з дев'яти пов'язаних між собою зображень. Зображення розташовують так, що кожна картинка мала зв'язок із попередньою і наступною. Центральна поєднується за змістом не тільки з сусідніми, а й, при бажанні, з усіма іншими образами/символами [47].

Для того, щоб створити вдалий кроссенс-сторітеллінг, потрібно дотримуватися певного алгоритму:

1. Визначити тематику (загальну ідею).
2. Вибрати 8–9 елементів (образів), що мають відношення до теми.
3. Знайти зв'язок між елементами.
4. Визначити послідовність елементів за типом зв'язку «хрест» і «основа».
5. Сконцентрувати значення в одному елементі (центр – 5-й квадрат).
6. Виділити відмінні риси, особливості кожного елемента.
7. Підібрати картинки, що ілюструють вибрані елементи (образи).
8. Замінити вибрані прямі елементи (образи) і асоціації непрямыми, символічними картинками.
9. Побудова асоціативного зв'язку між образами елементів [47].

Для того, щоб розуміти як приблизно виглядає таке поєднання кроссенс-сторітеллінгу наведемо приклад уроку, який проводиться в 11 класі на тему:

«Україна в умовах десталінізації» [1]. Спочатку створюється кроссенс з дев'яти пов'язаних між собою зображень (Додаток Д). Для додаткового полегшення створення кроссенсу зручно спочатку кожен квадрат заповнити словом (словосполученням) із обраної теми, а потім замінити його асоціативною картинкою [38]. І відповідно до картинок формуватиметься цікава розповідь. Приклад наводимо нижче створений штучним інтелектом ChatGPT:

«В українському місті Прилуки живе хлопець Іван. Його дитинство припало на часи, коли люди боялися навіть думати вголос. Він пам'ятає історії про арешти та табори – наслідки політики Йосипа Сталіна. Але після смерті Сталіна життя починає змінюватися.

Одного дня Іван бачить, як у місто повертаються люди, жертви сталінських репресій яких колись забрали. Вони виходять із таборів, повертаються до родин, і вперше за довгі роки з'являється надія. До влади приходить Микита Хрущов. Він обіцяє зміни. Починається період хрущовської відлиги як пишуть у підручниках або правильніше «Еволюційний тоталітаризм». Іван чує, як дорослі обговорюють нові реформи. У країні створюють раднаргоспи (територіальні ради народного господарства). Управління економікою передають на місцевим жителям. Але не все працює ідеально – часто виникає плутанина. Багато молоді вирушає далеко від дому – на освоєння цілинних земель. Іван мріє теж поїхати, адже це здається пригодою і шансом змінити життя, однак його батьки проти пояснюючи це тим, що чули безліч історій про тих, хто поїхав та не повернувся, і не хочуть подібного сценарію для свого єдиного сина та і освоєння цілинних земель – авантюра з невідомим результатом... Він залишається. Тим часом у селах починаються масштабні зміни: розширюють посівів кукурудзи – її називають «царицею полів»; створюються колгоспні тваринницькі ферми за рахунок вилучення худоби у селян. Його родичі скаржаться: працювати стало важче, а рішення влади не завжди зрозумілі.

У 1961 році проводиться грошова реформа. Іван бачить нові купюри. Люди намагаються звикнути до змін, хоча життя не стає одразу легшим. У містах активно розгортається житлове будівництво. З'являються нові квартири –

«хрущовки». Родина Івана отримує маленьке, але окреме житло. Це велика подія. З'являється примарна свобода слова. Люди читають гумористичні журнали, наприклад «Перець», і навіть обережно жартують про владу. Але Іван розуміє: свобода ще не повна. Страх не зник – він просто став тихішим...» [54].

На прикладі поєднання цих методів вчитель може запропонувати учням скласти подібний сторітеллінг зі слів бабусів та дідусів або написати про них таку історію в супроводі фотографій. Таке поєднання можна назвати універсальним, оскільки можна використовувати на різних етапах уроків, зокрема, при формулюванні теми і мети уроку, при вивченні нового матеріалу, систематизації та узагальнення вивченого матеріалу, як домашнє творче завдання тощо.

Ще однією цікавою технікою сторітеллінгу, яку можна використовувати на уроках історії, є – «Починаємо з кінця». Суть цієї техніки полягає в тому, що учень спочатку знайомиться з фактом, незрозумілим та інтригуючим. І потім щоб знайти пояснення того, що він побачив спочатку, йому варто прочитати всю статтю [51]. Вчитель при викладанні теми «Проблеми ядерної безпеки УРСР. Чорнобильська катастрофа: передумови, позиція влади, заходи для подолання, наслідки» [1], на етапі мотивації навчальної діяльності може запропонувати цікавий факт учням для того, щоб вони розуміли про що буде далі йти мова. Наприклад: *«Він не палав. Його ніхто не підпалював. Проте за лічені дні ліс набув рудого кольору, немов висох за одну ніч ніби дерева восени. Що ж могло знищити стрімко тисячі дерев без вогню видимої причини? Для з'ясування цього факту слід повернутися до подій що трапилися в 1986 році. Внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції до атмосфери викинулася значна маса радіоактивних сполук. Території, що знаходилися найближче до епіцентру, отримали найінтенсивніше опромінення. Один із таких районів – це ліс, розташований неподалік від станції. Через критично високу дозу радіації сосни фактично «згоріли» зсередини: хвойні дерева набули рудого відтінку висока доза поглинутої радіації призвела до їх загибелі. Так і виникла назва цієї екосистеми – Рудий ліс» [39; 54].* Після такого вступу вчитель з учнями активно опрацьовують дану тему.

Ще однією базовою технікою сторітеллінгу, яку вчитель може використовувати на своїх уроках – «Помилки прикрашають» або «Гора». В чому суть? Головний герой історія якого завершується без «хеппі-енду». При використанні цієї доцільно наводити реальні історії або наближені до них: провал в комерційній справі, крах задуманого проєкту та висновки, які винесли для себе учасники подій [51]. Такою реальною розповіддю може бути сторітеллінг про колишнього Головнокомандувача ЗСУ Валерія Залужного. Завдяки хисту до управління, бойовому досвіду та відданості батьківщині, українські військовослужбовці, під його командуванням, протистояли та захищали території у цій широкомасштабній війні проти російського агресора, зокрема утримуючи оборону Бахмута тощо. Було б доречно використовувати техніку сторітеллінгу «Помилки прикрашають» у процесі опрацювання теми: «Збройні сили України (ЗСУ), Національна гвардія, територіальна оборона, громадянське суспільство та влада в обороні країни» [22, с. 168].

Техніка сторітеллінгу Sparklines або Контраст. Є дві історії: одна відповідає дійсності, інша – вигадана. Ця техніка ґрунтується на протиставленні – реального та того, що могло б статися [51]. На прикладі уроку на тему: «Геополітичний вибір України: утвердження євроінтеграційного курсу. Україна в імперській доктрині «руського міра», вчитель може створити два сценарії розвитку подій. Оскільки, ми вже прожили відносно ті часи то знаємо, що буде в подальшому. Відштовхуючись від цього факту за допомогою нейромережі Gemini можна створити таку історію з врахуванням сьогоденних подій: *На календарі 2026 рік. І Україна офіційно отримала статус кандидата на членство в Європейському Союзі ще 23 червня 2022 року. Цей шлях було прокладено не за столами переговорів, а на майдані. Де громадяни стояли під зливою та під кулями за право бути частиною цивілізованого світу.*

Сьогодні українські підприємці без митних плат або за зниженими цінами можуть постачати деякі товари, завдяки чинній Угоді про асоціацію.

Студентка Оля із Рівного має змогу навчатися за студентською програмою обміну в Польщі. А потім вона повертається додому, щоб впроваджувати

європейські стандарти в сфері екології. Українська мова набула загальнодержавного значення використовується в державних установах, ЗМІ, в культурі. Україна стала «щитом Європи», щодня доводячи, що демократія та свобода – це не порожні фрази з якихось документів, а цінності, за які необхідно боротися. Україна сьогодні – це потужна геополітична сила, яка самостійно намагається формувати коло союзників, свої закони та свій наступний день. Це реальність, де кожна особа має невід’ємне право на помилку, на вибір власного шляху і на гідне життя у великій європейській спільноті [55].

А тепер пропоную розглянути антиутопію до запропонованої теми уроку, також згенерованої Gemini:

На календарі 2026 рік. У Києві над будівлею Верховної Ради замість синьо-жовтих та прапорів ЄС майорять «триколори». У шкільних підручниках історія України подається винятково у контексті «нерозривного зв’язку з росією», тоді як поняття «євроінтеграція» закрито навіки й вважається екстремістським.

Молодий випускник університету Роман в Харкові, навіть і не мріє про стажування десь закордоном чи можливість отримати гранд від Erasmus+. Його майбутнє уже передбачено системою влади давно. Роман працюватиме на державному підприємстві, яке обслуговуватиме військово-промисловий комплекс або служитиме в армії, яка воює десь у Центральній Азії за «інтереси союзу». Кордони держави закриті, а критичне мислення витіснене телевізійною пропагандою про «руський мір». Українська мова зводиться до статусу народного мистецтва, якщо взагалі не забороняється владою. Це світ, де особистість – ніщо, а держава-імперія – все. Україна в цій державі відіграє роль лише прилеглої «території», яка позбавлена прав та власного майбутнього.... [55].

Ця історія згенерована штучним інтелектом описує тільки один трагічний сценарій у межах доктрини «руського міра», але і цього достатньо, щоб зрозуміти, що незважаючи на все українці зробили правильний вибір, в бік європейського вектору. При використанні техніки сторітеллінгу Sparklines вчителю після

розповіді необхідно ставити уточнюючі запитання для закріплення матеріалу. Щось на зразок таких:

- Які реальні європейські цінності ви відчуваєте у своєму житті вже сьогодні (безвіз, освіта, цифровізація)?

- Чому імперська доктрина намагається стерти саме історію та мову як першочергові цілі?

- Євроінтеграція в реальній історії описана як шлях «під зливою та кулями». Чи можна вважати цей вибір остаточним, чи його потрібно підтверджувати щодня? Які внутрішні загрози можуть повернути нас до вигаданого сценарію? [55].

Оскільки ми живемо в епосі інформаційних технологій, відповідно вчитель історії на своїх уроках може застосовувати уже згаданий у попередніх розділах цифровий сторітеллінг. А саме можна старшокласникам запропонувати створити комікс, інтелект-карту, інфографіку тощо на відповідну тему уроку. Наприклад, «Українське громадянське суспільство в обороні держави. Добровольчі батальйони. Волонтерський рух. Участь добровольців іноземців у збройній боротьбі на боці України» [1]. Для цього уроку вчитель може запропонувати створити інфографіку-портрет про українських волонтерів (Додаток Е). Або створити схему порівняння волонтерських рухів 2014 і 2022 років і у формі сторітеллінгу розповісти про їх відмінності.

Також при залученні візуальних матеріалів до сторітеллінгу вчителю доцільно було б разом із учнями використовувати електронні платформи. Наприклад для того щоб разом з дітьми створити цифрову збірку про події російсько-української війни у період з 2014 по 2023 рік можна використати платформу Ourboox (<https://www.ourboox.com/>) – це сучасний інструмент для розробки електронних книг, і працювати з ним доволі не складно. Для цього потрібно пройти просту реєстрацію і потім можна надрукувати самостійно текст або уже готовий файл завантажити безпосередньо на платформу [22, с. 168].

Розгортання процесу створення цифрової оповіді – це захопливе заняття. Варто зазначити, що початком цифрового сторітеллінгу вважається семінар,

проведений Даною Етчлі у 1993 році, а вже наступного року у Берклі, що у Каліфорнії, постав Центр цифрового оповідання(CDS). Ця установа влаштовувала навчальні заходи та налагодила партнерство з різноманітними установами у світовому масштабі задля реалізації проєктів, пов'язаних зі створення наративів, цифрового оповідання та інших видів роботи з цифрово-медіа-контентом. Починаючи з 1993 року, він сприяв у тому, що понад двадцять тисяч осіб змогли донести свої історії. Хоча корені руху цифрового оповідання лежать у Північній Америці, проте він згодом отримав поширення у Європі, Австралії, Азії, Африці та Південній Америці [22, с. 170].

Отже, використання методу сторітелінгу на уроках історії в 11 класі, може стати надзвичайно дієвим важелем для залучення учнів до освітнього процесу та розвитку їх ключових компетентностей. Цей метод є корисним, оскільки, допомагає краще освоїти навчальний матеріал безпосередньо, який стосується поточних подій. На наведених прикладах уроків продемонстровано як можна сторітеллінг поєднувати і з іншими методами для покращення результату навчання. Бонусом є те що сторітеллінг дає змогу сформувати динамічне та активне середовище в класі, що потенційно підсилює інтерес учнів загалом до цього предмету.

ВИСНОВКИ

Підготовлена дипломна робота є спробою детального розуміння та аналізу методу сторітеллінгу у використанні на уроках історії України в старшій школі. Від самого початку може здатися те, що це звичайна навичка викладати навчальний матеріал. Однак якщо б все було так просто цього дослідження просто не було б.

У першому розділі розглянуто поняття пізнавальна активність, а також рівні цієї активності (Д. Гомоляк, Т. Садова). Детально описані методи, які стимулюють активність учнів при здобутті знань («Незакінчені речення», «Мозковий атака», «Навчаючи, вчуся», «Два-чотири-всі разом», «Діалог», «Піраміда», «Спіч у малюнках(схемах)» і т. п.) Таким методом, який активізує пізнавальну активність учнів можна назвати і сторітеллінг. Він є доволі зручним, оскільки вчитель може використовувати його практично до кожної теми уроку та створювати інтерактивні завдання із його застосуванням. Сторітеллінг допоможе учням засвоювати великі об'єми інформації в невимушених умовах.

При залученні цифрових технологій даний метод, із супроводом візуальних джерел, допомагає учням через прості історії запам'ятовувати складний фактичний матеріал. По іншому це можна назвати цифровим сторітеллінгом. При застосуванні, в своїй практиці, такого різновиду оповіді, вчителю потрібно робити акцент на ключових елементах, а саме: точці зору, драматичному питанні, емоційному змісті, записі голосу, економічності, темпі, звуковому супроводі, можливості залучення учнів до освітнього процесу, врахування технічної структури та візуального дизайну тощо. Всі ці складові зробляють розповідь емоційно цікавою та насиченою. У свою чергу, вчитель може запропонувати старшокласникам розробити цифровий сторітеллінг. Це буде чудовою можливістю для дітей «прокачати» навички роботи з персональним комп'ютером, а також вдосконалити різні ключові компетентності, що є надзвичайно важливим як для самих учнів, так і для вчителя.

У другому розділі висвітлено матеріал про походження самого терміну та використання його у різних сферах діяльності. Сторітеллінг не можна назвати унікальним феноменом ХХІ ст., проте цей метод можна віднести до інноваційних педагогічних підходів, який сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу завдяки поданню інформації у формі захопливої розповіді. А коли така історія супроводжується ще й візуальними матеріалами то це подвоює закріплення вивченого.

Свій початок даний метод бере з фольклору, який плавно переходить в художню літературу, а вже згодом з'являється як фундамент для сторітеллінгу. Адже саме він поєднує в собі майже всі елементи «оповідання», а саме: сюжет, головні герої, мовна виразність, мета.

Сторітеллінг став популярним з 1992 р. завдяки Девіду Армстронгу, який використовував цей метод у своїй компанії Armstrong Global Holdings для мотивації своїх працівників. Такий своєрідний «прийом» часто застосовували в сферах бізнесу та маркетингу, однак своє місце він знайшов і в освіті. Вперше ввести сторітеллінг в освітню діяльність (що правда тільки в закладах початкової школи) запропонував філософ-педагог К. Еган у праці «Викладання як розповідь історій: альтернативний підхід до викладання та навчальної програми в початковій школі» («Teaching as Story Telling: An Alternative Approach to Teaching and Curriculum in the Elementary School») (1986 р.). У 1990-х рр. цей метод з'являється і педагогіці.

Хоча сторітеллінг не є новим поняттям загалом у світі, проте для вітчизняної педагогіки все ж таки ця дефініція є новою, і популярною серед науковців та педагогів стало тільки за останні кілька років. Вивченням сторітеллінгу займалися К. Крутій, Л. Зданевич, Н. Бондаренко, С. Микитюк, Ю. Маковецько-Гудзь, Т. Черненко, Г. Гич, М.В. Братко.

Окрему увагу приділено такому поняттю як цифровий сторітеллінг. В основі якого на меті не тільки цікаво подати матеріал з додаванням візуальних матеріалів, а й також навчити учнів медіа-грамотності, вмінню критично оцінювати будь-яку отриману інформацію.

Застосування цифрового формату сторітеллінгу з використанням таких інструментів як Closr, ZooBurst, Narrable, Storify, Metta, Pow Toon, Moovly, Wideo і GoAnimate, Pixton, Chogger і ToonDoo допоможе зробити процес навчання учнів цікавим та захопливим, а для вчителя, зокрема історії, продуктивним. Адже обидві сторони в результаті розвиваються. Педагог вдосконалює свою методику викладання, діти, в свою чергу, навчаються проявляти емпатію, формувати власну етичну позицію та культуру, соціально відповідальну поведінку, правильно вести діалог і структуровано висловлювати свої думки, ідеї.

У третьому розділі дипломної роботи детально описано використання цього методу в поєднанні з іншими техніками: метод трьох актів, «пісня або римування», рольові ігри, мапи історій, історія через обговорення, кубики сторітеллінгу тощо. Подані приклади уроків до конкретних тем, в цьому розділі можуть стати орієнтиром для створення власних авторських розробок із використанням сторітеллінгу.

У четвертому розділі, аналогічно до третього, демонструються приклади використання сторітеллінгу до конкретних тем уроків, проте з поєднанням інших цікавих технік: кроссенс-сторітеллінг, «починаємо з кінця», «помилки прикрашають», sparklines або контраст, інфографіки і т. д. Ці прийоми допоможуть зробити заняття історії оригінальними та інтерактивними. Використання таких технік сторітеллінгу, вчителем на уроках в 11 класах, може стати чудовим способом заохотити старшокласників, не тільки до вивчення, але й самостійного створення подібних завдань для своїх однокласників.

Загалом сторітеллінг має на меті зробити уроки історії в старших класах більш цікавими та наближеними до реального життя. Адже даний метод допомагає вчителю підтримувати мотивацію учнів, стимулювати їхню прихильність до навчання, розвиває ключові навички та критичне мислення. Сторітеллінг, як такий, слугує своєрідним «мостом» для налагодження контакту між людьми, підтримання невимушеної атмосфери при спілкуванні. Тому не дивно, що дослідники у своїх працях, зокрема З. Крамська описують, що сторітеллінг може суттєво підвищувати результати як освітнього так і виховного

процесу. Адже, розповіді сприяють більш міцному закріпленню інформації в довготривалій пам'яті, коли історія в учнів викликає якісь певні асоціації з матеріалом та особою, що його викладає. Саме ці фактори і активізують емоційну складову будь-якої людини, і відповідно інформація запам'ятовується.

Тому сторітеллінг – це універсальна техніка, яка може зробити будь-яке заняття незабутнім. Практикування цього методу допоможе вчителю вдосконалити свою методику викладання, більш нестандартно та доступно пояснювати учням складний навчальний матеріал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативні документи

1. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Історія України. Всесвітня історія 6-11 класи. Наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698. URL: [Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf](https://navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf) (дата звернення: 28.04.2026).
2. Нова українська школа: ключові компетентності. *Український інститут розвитку освіти*. URL: <https://uied.org.ua/2020/03/323/> (дата звернення: 28.12.2025).
3. Нова українська школа. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&tag=nova-ukrainska-shkola> (дата звернення: 11.01.2026).
4. Стаття 5 Закону України Про освіту. Державна політика у сфері освіти. *Urst.com.ua*. 2025. URL: https://urst.com.ua/pro_osvitu/st-5 (дата звернення: 28.12.2025).
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. *Gov.ua*. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (дата звернення: 28.12.2025).

II. Монографії і статті

6. Андрієвська Н. І. Сучасні методи активізації та розвитку креативного мислення учнів на уроках історії та правознавства: інноваційні підходи, інтерактивні технології та формування дослідницьких компетентностей. *Vseosvita.ua*. URL: <https://vseosvita.ua/library/stattia-suchasni-metody-aktyvizatsii-ta-rozvytku-kreatyvnoho-myslennia-uchniv-na-urokakh-istorii-ta-pravoznavstva-innovatsiini-pidkhody-interaktyvni-t-915561.html> (дата звернення: 11.01.2026).

7. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і всепредметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. Т. 174, № 7. С. 130–135. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716893/1/BNV_MiR_19-07.pdf (дата звернення: 15.11.2025).
8. Давидюк Г. М. Педагогічний сторітелінг у підготовці майбутніх педагогів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. Т. 1, № 80. С. 138–141. URL: <http://lpc-dspace.org.ua/bitstream/123456789/266/1/%d0%94%d0%b0%d0%b2%d0%b8%d0%b4%d1%8e%d0%ba%20138-141.pdf> (дата звернення: 28.12.2025).
9. Дільна О. Про сторітелінг та іншу «марницю» в термінології методики викладання мови та літератури. *Термінологічний вісник*. 2021. № 6. С. 311. URL: <https://termvisnyk.iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/sites/11/2022/01/Dilna.pdf> (дата звернення: 11.05.2026).
10. Кисельова О. Цифровий сторітелінг як інноваційний засіб дистанційного навчання. *Українські студії в європейському контексті*. 2025. № 11. С. 207–208. URL: http://obrii.org.ua/usec/storage/article/Kyselova_2025_205.pdf (дата звернення: 10.05.2026).
11. Кость С., Крохмальна Г. Методика «storytelling» як засіб формування комунікативної компетентності здобувачів освіти. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2021. № 35. С. 125–126. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/pedagogics/article/view/11312/11660> (дата звернення: 10.05.2026).
12. Крамська З. Сторітелінг як інструмент підвищення ефективності навчання та виховання. *Українські студії в європейському контексті*. 2024. № 8. С. 145–149. URL: http://obrii.org.ua/usec/storage/article/Kramska_2024_144.pdf (дата звернення: 11.05.2026).
13. Красота А. М. Активізація пізнавальної діяльності учнів старшої школи в навчанні природничих наук засобами цифрового супроводу освітнього

- процесу. *Наукові записки молодих вчених*. 2023. № 12. С. 1–12. URL: <https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/SNYS/article/view/2078> (дата звернення: 11.01.2026).
14. Мазурок М., Саприкіна О. Сторітелінг як ефективний інструмент формування комунікативної компетентності здобувачів освіти нової української школи. *Молодь і ринок*. 2022., № 1. С. 160–165. URL: <https://surl.li/pusbqs> (дата звернення: 15.11.2025).
 15. Маринченко Г. Сторітеллінг як інноваційний метод в українській педагогіці та його використання на уроках історії. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін: науково-педагогічний журнал*. 2019. № 7. Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка С. 10–13. URL: <https://surl.li/fspgci> (дата звернення: 15.11.2025).
 16. Маринченко І. В. Цифровий сторітеллінг у підготовці здобувачів професійної освіти: проблеми та перспективи. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2023. № 5. С. 101–109. URL: <https://intranet.vspu.edu.ua/naturalscience/index.php/journal/article/view/59/52>
 17. Мороз П., Мороз І. Дослідницька діяльність учнів з історії в школі: концептуальні засади та практичні аспекти впровадження. *Proces edukacyjny w czasie wojny i powojennej odbudowy Ukrainy z integracją ze wspólnotą europejską*. 2024. С. 119–140. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744707/1/Moroz.pdf> (дата звернення: 13.04.2026).
 18. Нагорна О. Шляхи використання методики сторітеллінгу на уроках англійської мови. *Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства : збірн. наук. праць*. 2020. Вип. 2. 6 с. (С. 88–93). URL: <https://eprints.zu.edu.ua/31337/1/Нагорна.pdf> (дата звернення: 13.01.2026).
 19. Побідаш І. Сторітелінг: ознаки «гарної» історії. *Обрії друкарства*. 2019. Т. 7, № 1 (7). С. 144–150.

- URL: <https://horizons.vpi.kpi.ua/article/view/169575/193372> (дата звернення: 28.12.2025).
20. Путрик О. Рольова гра на уроках історії (на прикладі теми «Початок Другої світової війни»). *Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін*. 2016. № 8. С. 219–221. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7a7ecb51-67a6-4a00-a566-c7ef209f1548/content> (дата звернення: 11.05.2026).
 21. Раїнчук В. А., Петечук А. Р. Сторітелінг та його використання у освітньому процесі сучасної вищої школи. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2025. № 57. С. 739–743. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/3164> (дата звернення: 16.01.2026).
 22. Скакальська І. Сторітеллінг під час вивчення історії в 10–11 класах. *Актуальні проблеми теорії та методики навчання історії*. 2023. С. 166–172. URL: https://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Conference/aktual_n_problemi_tmn_.pdf (дата звернення: 11.05.2026).
 23. Сторітеллінг як ефективний варіант неформального навчання. *Народний Оглядач. Портал стратегічних нових. Світоглядний орган середнього класу*. 2016. 28 лютого. URL: <https://www.ar25.org/article/storitelling-yak-efektyvnyy-variant-neformalnogo-navchannya.html> (дата звернення: 28.12.2025).
 24. Федик Т. В. Цифровий сторітелінг – основний інструмент навчання та спілкування XXI століття. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. № 74. С. 58–66. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/download/5682/5098> (дата звернення: 11.01.2026).
 25. Цьомка І. С. Використання технології сторітеллінг у роботі з дітьми дошкільного віку. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*.

URL: <https://naurok.com.ua/stattya-vikoristannya-tehnologi-storitelling-u-roboti-z-ditmi-doshkilnogo-viku-250465.html> (дата звернення: 28.12.2025).

26. Чубар В. В. Формування пізнавальної активності старшокласників у процесі профільного навчання технологій. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2023. 20 січня. С. 203–208.
URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/696> (дата звернення: 10.01.2026).

27. Шалюк Б., Школа І. Цифровий сторітелінг як інструмент для розвитку соціо-емоційних компетентностей на уроках англійської мови. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 2. С. 298–305.
URL: <https://dspace.bdpi.org.ua/server/api/core/bitstreams/4aaeff9f-a081-480e-b352-ab7374a92387/content> (дата звернення: 22.01.2026).

III. «Підручники та посібники»

28. Біла С. Я. Методи навчання історії в школі: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Історія»: [для студ. вищ. навч. закл.]. Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2009. 492 с.
URL: <https://studfile.net/preview/14331618/page:21/> (дата звернення: 13.04.2026).
29. Біла С., Мазурчак Л. Сторітелінг при вивченні історії у закладах загальної та фахової передвищої освіти : Навч.-метод. посіб. Дрогобич : Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Ів. Франка, 2024. 26 с.
URL: <http://www.ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4784/1/Біла%20С.%20Сторітелінг%20при%20вивченні%20історії.pdf> (дата звернення: 11.05.2026).
30. Булгакова І. М. Навчально-методичний посібник Storytelling (історії, які навчають) : навч.-метод. посіб. Межова : КВЗО «Дніпр. акад. неперерв. освіти» Дніпропетр. облради, 2020. 89 с.
URL: <https://vseosvita.ua/library/navcalno-metodicnij-posibnik-storytelling-istorii-aki-navcaut-205089.html> (дата звернення: 11.05.2026).

31. Решетняк О., Щербатюк В. Дидактичні ігри та сторителінг як складники інструментарію майбутнього вчителя-словесника : Навч.-метод. посіб. Слов'янськ : ДВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т», 2019. 141 с. URL: <https://dspace.ddpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/147/1/ДИДАКТИЧНІ%20ІГРИ%20ТА%20СТОРИТЕЛІНГ.pdf> (дата звернення: 11.05.2026).

IV. Навчально-методичні матеріали і методичні розробки

32. Гачкова Ю. В. Доповідь на тему: «Комікс – онлайн-сервіси для створення яскравих історій для будь-якого уроку». *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-na-temu-komiks-onlayn-servisi-dlya-stvorenniya-yaskravih-istoriy-dlya-bud-yakogo-uroku-469702.html> (дата звернення: 18.01.2026).
33. Долід В., Долганов П. Проєктне навчання в історичній освіті : методичні рекомендації. Рівне : РОІППО, 2023. 83 с. URL: <https://cprppl.osv.org.ua/news/1611841520/>
34. Киба І. В. Сторителінг як ефективний метод розвитку творчості учнів на уроках української літератури в 10–11 класах. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/storiteling-yak-efektivniy-metod-rozvitku-tvorchosti-uchniv-na-urokah-ukra-nsko-literaturi-v-10-11-klasah-187422.html> (дата звернення: 15.11.2025).
35. Клусович В. І. Методи активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках історії та правознавства: аналіз методологічної основи та вибір найбільш ефективних методів в педагогічній роботі. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/metodi-aktivizaci-piznavalno-diyalnosti-uchniv-na-urokah-istori-ta-pravoznavstva-374607.html> (дата звернення: 11.01.2026).
36. Метод Storytelling: як зацікавити дітей, розповідаючи історії. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. 2019. 5 червня. URL: <https://naurok.com.ua/post/metod-storytelling-yak-zacikaviti-ditey-rozpovidayuchi-istori> (дата звернення: 28.12.2025).

37. Приріз М. Сторітелінг на уроках. *Google Drive: Sign-in*. URL: <https://sites.google.com/site/literaturnakartaostapavisni/вчителям/сторітелінг-на-уроках> (дата звернення: 11.01.2026).
38. Рибенчук І. Кроссенс на уроках історії. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/krossens-na-urokah-istori-251017.html> (дата звернення: 15.01.2026).

V. Матеріали ЗМІ

39. Павлюк А. Щогодинний викид радіації дорівнював ядерній бомбі, скинутій на Хіросіму. Факти про Чорнобильську катастрофу, які ви могли не знати. *Українська правда. Життя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/cikavi-fakti-pro-avariyu-na-chaes-ta-zonu-vidchuzhennya-yaki-vi-mogli-ne-znati-301256/> (дата звернення: 11.05.2026).

VI. Кваліфікаційні роботи

40. Дарчук О. А. Формування пізнавальної активності старших дошкільників засобом творчих завдань (на матеріалі технології Paper Art). Укладання збірки творчих завдань. : автореф. магістерська робота. Кривий Ріг, 2024. 55 с. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/11235/1/1_Дарчук_кваліфікаційна.pdf (дата звернення: 11.01.2026).
41. Потапова В. Технологія Storytelling на уроках зарубіжної літератури: сучасний аспект: кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти : спец. 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна література) / ХГПА. Хмельницький: ХГПА, 2024. 85 с. URL: <http://elar.kgpa.org.ua:88/jspui/handle/123456789/1123> (дата звернення: 13.04.2026).

VII. Опубліковані джерельні матеріали

42. Галченко Т. Сторітелінг як інструмент розвитку мовлення та емоційного інтелекту дошкільників. *Дошкільна освіта в сучасному освітньому просторі: актуальні проблеми, досвід, інновації*: матеріали доп. II Всеукр.

науково-практ. конф. (м. Харків, 10 квіт. 2025 р.), м. Харків, 10 квіт. 2025 р. Харків, 2025. С. 151.

URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/10e41556-d237-4805-9b93-19d27eb824d6/content> (дата звернення: 12.05.2026).

43. Інтерактивне навчання з використанням кубиків Рорі та сторітелінгу. *Ерудит.нет | Конспекти уроків, сценарії виховних заходів, підготовка до ДПА та НМТ 2026*. URL: <https://erudyt.net/navchalni-predmety/interaktyvne-navchannia-z-vykorystanniam-kubykiv-rori-ta-storitelinhu.html> (дата звернення: 15.01.2026).
44. Калюжна В. В. Активізація пізнавальної діяльності учнів шляхом впровадження інноваційних технологій. *vseosvita.ua*. URL: <https://vseosvita.ua/library/aktivizacia-piznavalnoi-dialnosti-ucniv-slahom-vprovadzenna-innovacijnih-tehnologij-399815.html> (дата звернення: 11.01.2026).
45. Мальований В. Методи активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках історії» – Мої статті – Каталог статей – Сайт вчителя історії та правознавства. *Сайт вчителя історії та правознавства - Головна сторінка*. URL: https://sh-history.ucoz.ua/publ/metodi_aktivizaciji_piznavalnoji_dijalnosti_uchniv_na_urokakh_istoriji/1-1-0-36 (дата звернення: 11.01.2026).
46. Мельничук А. О. Методи активізації пізнавальної діяльності учнів як засіб розвитку предметних компетентностей учнів на уроках історії. *Сайт філії Копанівська гімназія Радивилівського ліцею №2 ім. П. Г. Стрижака*. URL: http://kopani-zosh.rv.sch.in.ua/storinki_vchiteliv/meljnichuk_anatolij_oleksandrovich/tvorchi_dorobki_vchitelya/aktivizaciya_piznavalnoi_aktivnosti_uchniv_na_urokah_istorii/ (дата звернення: 11.01.2026).
47. Примачек Т. М. Використання методу кроссенс на уроках історії. *Генезум – Центр Прогресивної Освіти*.

- URL: <https://genezum.org/library/vykorystannya-metodu-krossens-na-urokah-istorii> (дата звернення: 15.01.2026).
48. Сабада І. В. Сторітелінг – ефективний метод навчання та виховання. *Генезум – Центр Прогресивної Освіти*. URL: <https://genezum.org/library/storiteling--efektyvnyy-metod-navchannya-ta-vyhovannya> (дата звернення: 28.12.2025).
49. Санковська І., Цибульська С. М. Сторітелінг у початковій школі. *Кафедра дошкільної та початкової освіти | Інститут післядипломної освіти КУБГ*. URL: <https://dpo.ippo.kubg.edu.ua/?p=5546&page=2> (дата звернення: 28.12.2025).
50. Сторітелінг в освіті дітей: методики та приклади. *Приватна школа Київ | Афіни*. URL: <https://www.athens.kiev.ua/storiteling-v-osviti-ditej-metodyky-ta-pryklady/> (дата звернення: 13.01.2026).
51. Сторітелінг: правила, техніки, корисні матеріали та поради. *Освітній хаб міста Києва*. URL: <https://eduhub.in.ua/news/storiteling-pravila-tehniki-korisni-materiali-ta-poradi> (дата звернення: 11.05.2026).
52. Терещенко К. Засоби візуалізації сторітелінгу. *Scribd*. URL: <https://www.scribd.com/document/856115590/Засоби-візуалізації-сторітелінгу> (дата звернення: 18.01.2026).
53. Юріна О. А. Активізація пізнавальної діяльності шляхом впровадження інтерактивних технологій. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/6618/> (дата звернення: 11.01.2026).
54. OpenAI. *ChatGPT*. Коломия : OpenAI. URL: <https://chatgpt.com/c/69e4f6bf-2a28-8333-88ca-aa5793a1296f> (date of access: 11.05.2026).
55. Google. *Gemini*. Коломия : Google, 2026. URL: <https://gemini.google.com/share/0e599ad8eb93> (date of access: 11.05.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Прийоми сторітелінгу

Прийом	Опис	Етап уроку	Форма роботи
«Арифметика геніальності»	Учитель пропонує числа, учні пов'язують їх з біографією письменника, складають історію	Етап цілереалізації	У групах
«Історія у фактах»	Учитель пропонує учням назвати епізоди в біографії, які відіграли визначальну роль в житті письменника, за ними скласти історію	Етап цілереалізації	У парах, групах
«Детективна історія»	Учитель пропонує скласти історію злочину на основі твору або розіграти її у формі діалогу.	Етап цілереалізації	У групах, індивідуальна
«Моя правда»	Старшокласники створюють історії від імені різних персонажів одного твору	Етап цілереалізації	У групах, індивідуальна
«Література – підручник життя»	Учитель пропонує учням скласти історії, на основі яких були написані твори, у яких є або автобіографічна основа або реальні прототипи літературних героїв.	Етап орієнтації та мотивації	Індивідуальна

Джерело: Сторітелінг як ефективний метод розвитку творчості учнів на уроках української літератури в 10-11 класах. *Освітній проект «На Урок» для вчителів.* URL: <https://naurok.com.ua/storiteling-yak-efektivniy-metod-rozvitku-tvorchosti-uchniv-na-urokah-ukra-nsko-literaturi-v-10-11-klasah-187422.html>

Додаток Б

Метод «Мапи історій» (сторітеллінг у схемах) в 10 класі на тему: «Воєнні дії на території України в 1914–1917 рр.

«Україна 1914–1917 рр.»

Джерело:

OpenAI.

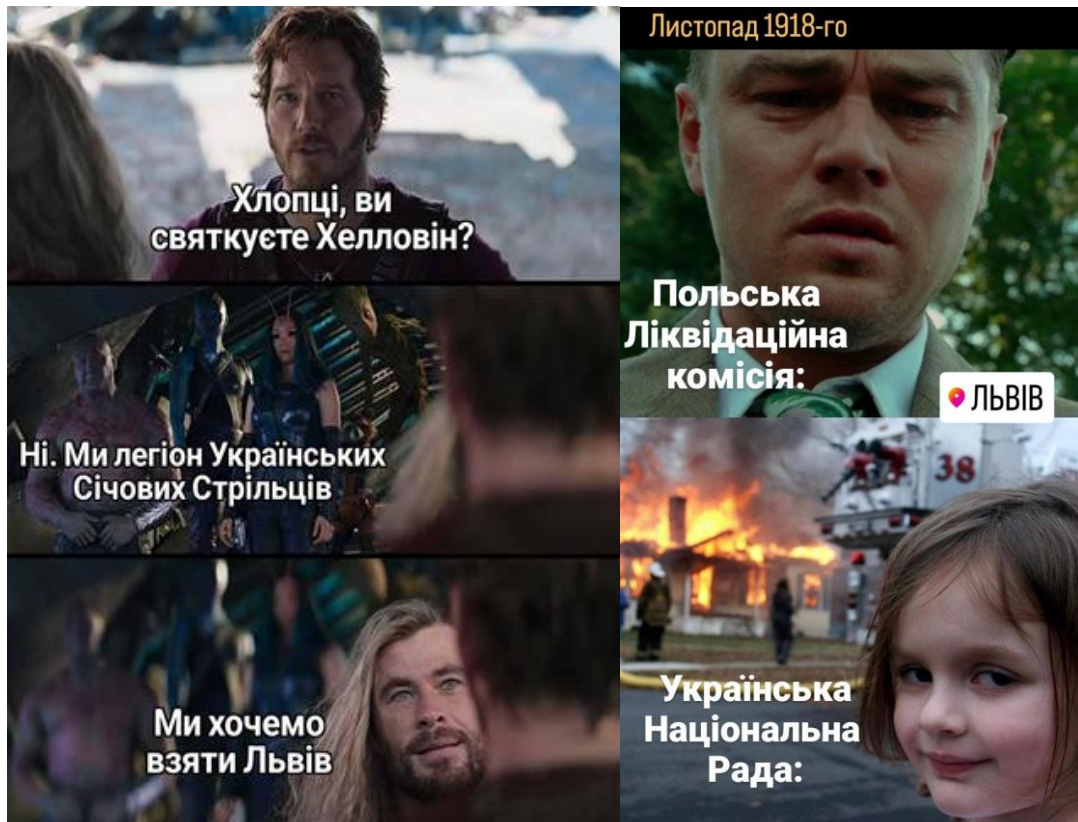
ChatGPT.

Коломия :

OpenAI.

URL: <https://chatgpt.com/c/69e4f6bf-2a28-8333-88ca-aa5793a1296f>

Меми про Листопадовий чин

Джерело: Біла С., Мазурчак Л. Сторітелінг при вивченні історії у закладах загальної та фахової передвищої освіти : Навч.-метод. посіб. Дрогобич : Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Ів. Франка, 2024. 26 с.
 URL: <http://www.ir.dspu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4784/1/Біла%20С.%20Сторітелінг%20при%20вивченні%20історії.pdf>

Додаток Г

Кубики сторітеллінгу на тему: «Форсована промислова індустріалізація в УСРР.
Роль іноземних спеціалістів і технологій. Згортання непу. Голод 1928–1929 рр.

Перехід до планової економіки»

Джерело: Google. Gemini. Коломия : Google, 2026. URL:
<https://gemini.google.com/share/0e599ad8eb93>

Додаток Д

Тема. Україна в умовах десталінізації

Приклад розв'язання:

1. реабілітація жертв сталінських репресій
2. організація територіальних рад народного господарства – раднаргоспи
3. освоєння цілинних земель
4. грошова реформа 1961
5. М. С. Хрущев
6. розширення посівів кукурудзи
7. житлове будівництво
8. кампанія з вилучення худоби
9. колгоспні тваринницькі ферми

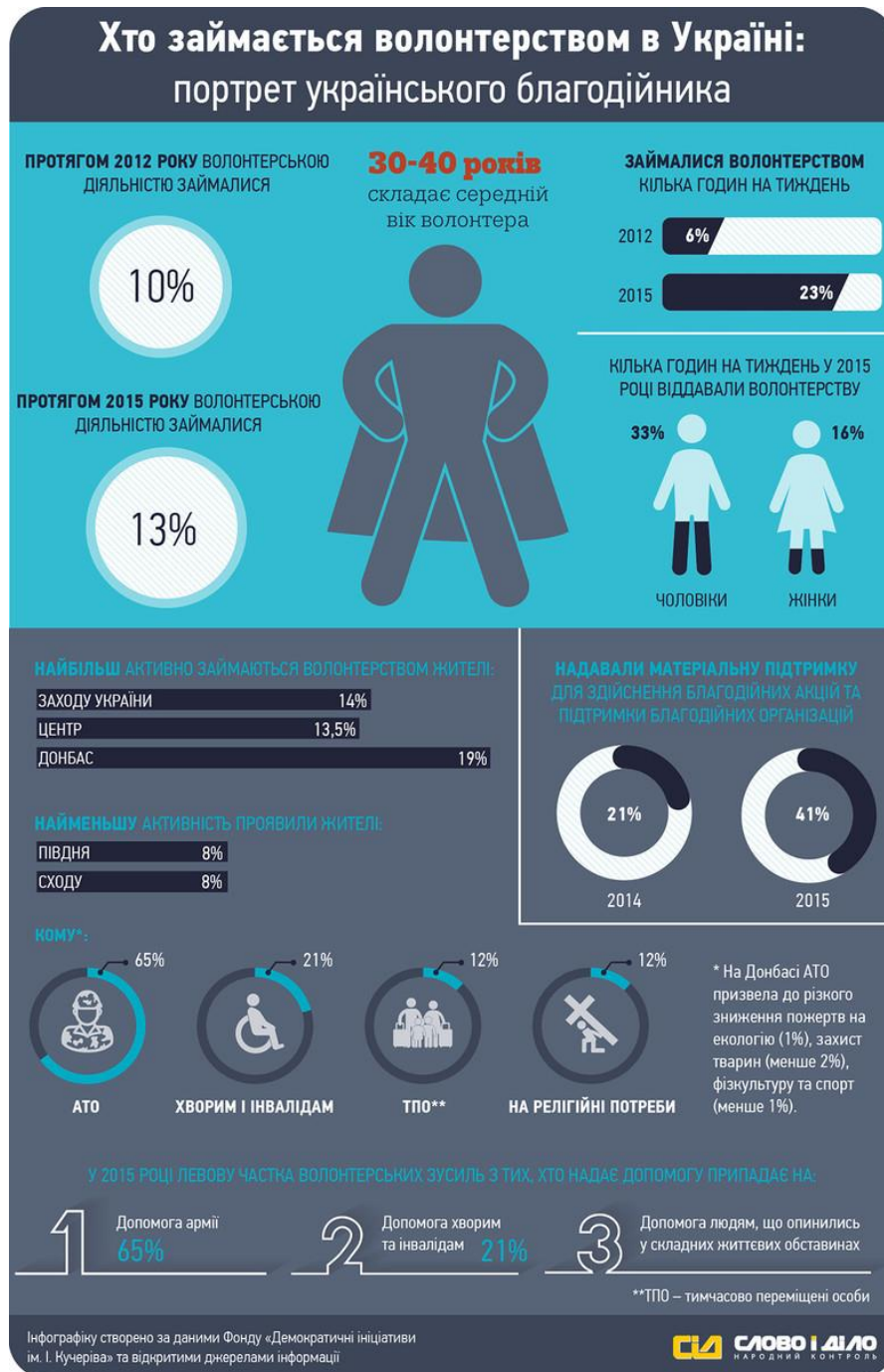
Завдання на розвиток інформаційної компетентності:

1. Портрет, якого державного діяча потрібно розмістити в квадраті № 5?
2. Які наслідки для соціально-економічного розвитку УРСР в 1954—1964 рр. мав процес, зображений на плакаті № 3?
3. Із якою метою партійно-радянське керівництво СРСР і УРСР наприкінці 1950-х — на початку 1960-х рр. розповсюджувало зображений плакат № 6?

Джерело: Примачек Т. М. Використання методу кроссенс на уроках. *Генезум*

– Центр Прогресивної Освіти. URL: <https://genezum.org/library/vykorystannya-metodu-krossens-na-urokah-istorii>

Портрет українського волонтера

Джерело: Народні помічники: портрет українського волонтера. Слово і Діло.

URL: <https://www.slovoidilo.ua/2016/01/04/infografika/suspilstvo/narodni-pomichnyky-portret-ukrayinskoho-volontera> (дата звернення: 12.05.2026).

План-конспект з предмета «Історія України»

Урок _____

Дата _____

10-клас

Тема: **Перша війна більшовицької Росії з УНР. Бій під Крутами. Проголошення незалежності України.**

Мета:

навчальна: сформувати в учнів системні знання про передумови, перебіг та наслідки першої радянсько-української війни (грудень 1917 — березень 1918 рр.), розкривши сутність агресивної політики радянської Росії щодо України через аналіз «Маніфесту до українського народу з ультимативними вимогами»; пояснити зміст та історичне значення Четвертого Універсалу УЦР як документа, що офіційно проголосив Українську Народну Республіку незалежною, суверенною державою; забезпечити розуміння суті розколу в українському суспільстві, викликаного діями більшовиків (Київський проти Харківського з'їзду рад), та розкрити значення понять ультиматум, маріонетковий уряд, Народний Секретаріат, Рада Народних Міністрів; за допомогою сторітеллінгу «олюднити» історичні події.

розвивальна: розвивати історично-просторове мислення через практичну роботу з інтерактивною картою GeaCron (динаміка зміни кордонів та напрямки наступу радянських ешелонів); удосконалювати аналітичні навички та критичне мислення під час заповнення порівняльної таблиці («Київ проти Харкова») та складання хронологічного ланцюжка подій за підручником; формувати навички командної взаємодії та комунікації в ході групового обговорення за методом «Коло ідей» (аналіз запізнілого ухвалення IV Універсалу); за допомогою сторітеллінгу стимулювати учнів до самостійного узагальнення почутої розповіді шляхом створення коротких творчих форм — «Сенкану» наприкінці уроку.

виховна: виховувати глибокі патріотичні почуття, національну самосвідомість та громадянську відповідальність на прикладі героїзму, самовідданості й жертвності українського студентства в бою під Крутами; формувати критичне ставлення до методів політичного маніпулювання, гібридної агресії та створення «маріонеткових урядів», проводячи паралелі між минулим та викликами сучасності; виховувати розуміння цінності державної незалежності як фундаментальної умови вільного розвитку українського народу, а також повагу до історичного вибору своїх предків; за допомогою сторітеллінгу через персоналізовану та емоційно забарвлену розповідь про трагічну долю юнаків, які співали гімн перед

розстрілом під Крутами, перевести процес виховання з рівня декларативних гасел на рівень глибокого особистісного співпереживання, що спонукає до роздумів про обов'язок перед Батьківщиною.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник «Історія України (рівень стандарту)», 10 клас, В. С. Власов, С. В. Кульчицький. – 2023, ноутбук, роздатковий матеріал, інтерактивна карта GeaCron (<http://geacron.com/home-en/>).

Основні дати: 17–19 (4–6) грудня 1917 р. — 3'їзд представників робітництва, вояцтва та селянства України, який проголосив себе Першим Всеукраїнським з'їздом рад (Київ); 24–25 (11–12) грудня 1917 р. — Проведення більшовиками у Харкові Першого Всеукраїнського з'їзду рад. Проголошення України радянською республікою; 30 (17) грудня 1917 р. — Утворення першого радянського уряду України – Народного секретаріату (Харків); 22 (9 січня) 1918 р. — Початок розгляду Центральною Радою Четвертого Універсалу (оприлюднений у ніч на 25 січня); 29 (16 січня) 1918 р. — Бій під Крутами під час наступу більшовиків на Київ; 8 лютого (26 січня) 1918 р. — 8 лютого (26 січня) 1918 р.

Основні терміни: ультиматум, Народний Секретеріат, Четвертий універсал УЦР, Рада Народних Міністрів, маріонетковий уряд.

Основні історичні діячі: В. Антонов-Овсієнко, В. Винниченко, М. Грушевський, С. Бакинський, Є. Бош, В. Затонський.

План уроку

1. «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української Ради»;
2. Всеукраїнський з'їзд рад у Харкові. Утворення радянської УНР.
3. Перша радянсько-українська війна;
4. Проголошення незалежності України.

Хід уроку

Доз а час	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітк и

у				
3 хв	I. Організаційний	- Привітання з учнями, перевірка присутніх. - Емоційне налаштування, бажаю всім гарного настрою, легкого засвоєння теми.		
2 хв	II. Перевірка домашнього завдання		<u>Письмова робота</u> 1. Письмово в зошиті коротко описати події на Кубані та Криму у восени-зимою 1917 року (). <u>Усна відповідь</u> 1. Які були основні наслідки третього універсалу УЦР? () 2. Чому УЦР не визнала більшовицький уряд в Росії? () <u>Дошка</u> 1. Гра «Ланцюжок». () Учні по черзі називають поняття та терміни, пов'язані з попередньою темою. Хто не може більше назвати – виходить з гри. Перемагає той, хто виходить останнім. <u>Карта (ПІ)</u> 1. На інтерактивній карті GeaCron покажіть територія, на які поширювалися влада за третім універсалом УЦР (). АБО Самостійна письмова робота (10 хв.) * додатковий час з актуалізаційного етапу	логічна логічна логічна логічна, інформаційна просторова

3 хв	III. Мотиваційний етап	Робота з відеоматеріалом. Прогнозування за відеоматеріалом «Червоний терор». (1, 54 хв.) URL: https://youtu.be/J-LI2ZfFO6Y?si=aOcLS1BWry3R1SSh	Фронтальне опитування. Розгляньте відеоматеріал. Чому більшовики влаштовували червоний терор на Україні? Як думаєте, про що ми сьогодні будемо говорити?	<i>Логічна, інформаційна</i>
3 хв	IV. Актуалізаційний етап		Бесіда 1. Які історичні події мотивували (підштовхнули) ЦР до прийняття III Універсалу та проголошення УНР? 2. Чому III Універсал ЦР оцінювали як «грандіозну програму» і в той же час як документ, який «не зробив такого великого враження на населення, як перший...» Універсал? 3. Назвіть основні здобутки та прорахунки (невдачі) у внутрішній і зовнішній політиці ЦР після проголошення УНР. 4. Чи зробила все можливе ЦР, щоб відмежуватися від більшовиків Росії та убезпечити себе від їхнього втручання у внутрішні справи УНР?	<i>Комунікаційна, інформаційна, логічна, аксіологічна</i>
21	V. Етап	Вступне слово. «Уявіть собі грудень 1917		

хв	вивчення нового матеріалу	року. Київ. На вулицях лежить лапатий сніг, у будинках під вечір загораються свічки, бо з електрикою перебої. Люди щодня купують свіжі газети, щоб дізнатися: чи буде мир? Чи встоїть молода Українська Народна Республіка? Щойно проголошено Третій Універсал, країна мріє про побудову демократії. Але з півночі, з Петрограда, насувається шторм...» АКТ І: Гібридний ультиматум та «двоєвладдя» з'їздів <i>(Відповідає пунктам 1 та 2 плану уроку)</i> Сюжетна лінія: «Раптом посеред цієї грудневої прохолоди Центральна Рада отримує телеграму з Росії. Це Маніфест від Леніна та Троцького. На початку документа — красиві слова: <i>"Ми визнаємо УНР, визнаємо право українського народу на самовизначення"</i>. Але вже в наступному абзаці тон різко змінюється. Це ультиматум: <i>"Якщо ви не припините пропускати на Дон козаків, якщо не допоможете нам боротися з нашими ворогами й не дозволите червоним військам увійти в Україну — ми оголошуємо вам війну"</i>. На роздуми дали всього 48 годин. Михайло Грушевський та Володимир Винниченко розуміють: це пастка. Прийняти ультиматум — добровільно віддати незалежність. Відхилити — приректи країну на війну. УЦР відкидає		
----	---------------------------------	---	--	--

		вимоги. Більшовики переходять до плану "Б". Вони намагаються захопити владу зсередини, прямо в Києві. З'їжджаються делегати на Всеукраїнський з'їзд рад. Більшовики сподівалися, що робочі та селяни проголосують проти Центральної Ради. Але трапився грандіозний провал — абсолютна більшість делегатів підтримала УЦР! Тоді розгнівані більшовики збирають свої речі, сідають на потяг і їдуть до Харкова, де стояли російські загони. Там, під прикриттям багнетів, вони проводять свій, альтернативний з'їзд. Вони оголошують Україну радянською республікою і створюють маріонетковий уряд — Народний секретаріат, який насправді виконував лише накази з Петрограда. Тепер у більшовиків є виправдання для наступу: мовляв, це не Росія напала на Україну, це "справжній" харківський уряд воює з "буржуазним" київським». АКТ II: Ешелони смерті та триста спартанців під Крутами <i>(Відповідає пункту 3 плану уроку — Перша радянсько-українська війна)</i> Сюжетна лінія: «Січень 1918 року. Починається наступ. Російські загони під командуванням Володимира Антонова-	Робота з підручником: с. 71–74. Чим відрізнялися Київський та Харківський з'їзди? Протягом 8 хвилин заповніть порівняльну таблицю "Всеукраїнські з'їзди рад: Київ проти Харкова"». <i>(Після виконання — 2 хв. представлення результатів).</i>	<i>інформацій на, логічна, соціальна</i>
		Робота в парах: с. 75–78 підручника. Скласти коротку хронологічну таблицю (Дата – Подія – Суть) і зафіксувати, як розвивався цей наступ від		

		Овсієнка просуваються залізницями. Це була "ешелонна війна" — війська рухалися від станції до станції. Червона армія безжальна, вона несе із собою терор і руйнування. А що ж Київ? Влада УЦР на місцях виявилася слабкою, армія деморалізована і розпущена через соціалістичні ілюзії лідерів Ради, які вважали, що регулярна армія не потрібна. І ось, коли більшовицькі тисячі наближаються до столиці, стає зрозуміло: захищати Київ майже нікому. 29 січня 1918 року. Морозний, вітряний день. Залізнична станція Крути, між Бахмачем і Ніжином. Проти чотирьох тисяч добре озброєних російських червоноармійців і матросів виходять близько чотирьохсот українських юнаків. Хто вони? Студенти університету імені Святого Володимира, учні Кирило-Мефодіївської гімназії, юнкери. Багато з них тримали рушницю вперше в житті. Замість військової форми — цивільні пальта й легкі черевики. Вони залягли в промерзлий сніг і стримували ворога понад 5 годин. Коли почався відступ, одна група студентів у темряві заблукала й потрапила в полон до більшовиків. Перед розстрілом 27 українських юнаків заспівали "Ще не вмерла України...". Вони загинули. Але вони виконали свій наказ: затримали ворога, розібравши залізничну	грудня до березня».	інформацій на, логічна, хронологіч на
--	--	---	---------------------	--

	колію, і дали Києву дорогоцінний час». АКТ III: Народження Незалежності під гуркіт гармат <i>(Відповідає пункту 4 плану уроку — Проголошення незалежності)</i> Сюжальна лінія: «Поки під Крутами гинули студенти, у Києві, у будинку Центральної Ради, всю ніч не згасали вікна. Йшли палкі дебати. Чому хлопці стояли на смерть? Навіщо потрібен був цей час? Відповідь — Четвертий Універсал. Раніше Україна хотіла бути лише автономною частиною Росії. Але як можна бути в союзі з тим, хто розстрілює твоїх дітей і штурмує твої міста? У ніч на 25 січня 1918 року (хоча на документі символічно залишили дату 22 січня) Михайло Грушевський зачитує слова, на які Україна чекала століттями: <i>"Одніні Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою українського народу"</i>. Універсал оголошував створення нового уряду — Ради Народних Міністрів, закликав боротися з більшовиками та розпочати мирні переговори в Бересті, щоб отримати міжнародну підтримку. Цей документ дав Крутам сенс: студенти захищали вже не просто автономію, вони захищали Незалежну	Метод «Коло ідей»: Клас ділиться на 2 групи. Прочитайте текст Четвертого Універсалу на с. 79. Обговоріть у групах питання: <i>Чому Центральна Рада проголосила повну незалежність (IV Універсал) так пізно, аж у січні 1918 року, коли ворог уже стояв під воротами, а не раніше? У вас є 5 хвилин на обговорення».</i> Проаналізуйте схему на с. 79 і дайте відповіді на запитання. ►► 1. Чим Четвертий Універсал принципово відрізнявся від попередніх? ►► 2. Як політична ситуація та окремі особистості вплинули на формулювання положень Четвертого Універсалу? ►► 3. Яке історичне значення Четвертого Універсалу?	інформаційна, логічна, соціальна
--	---	--	---

		Державу».		
4 хв	VI. Систематизація знань		Метод «Сенкан» Формула успіху проста: 1. Тема (1 слово — іменник). 2. Ознаки (2 слова — прикметник). 3. Дії (3 слова — дієслово). 4. Ставлення (фраза, яка передає ваші емоції чи позицію). 5. Суть (1 слово-висновок). Ось теми на вибір, які ми сьогодні розбирали. Оберіть ту, яка зачепила вас найбільше: • Четвертий універсал УЦР • Бій під Крутами • Більшовицька загроза • Маріонетковий уряд • Ультиматум	
3 хв	VII. Висновки	- Перше збройне протистояння між більшовицькою Росією та УНР стало визначальним етапом у битві українців за власну державність. Попри те, що Українська Народна Республіка зазнала поразки, ця війна довела всьому світові непохитну готовність нашого народу виборювати свободу. Головним символом жертвності та відваги став Бій під Крутами, де молоді студенти віддали життя, захищаючи вітчизну. Їхній подвиг		інформаційна

		не лише підніс національний дух, а й надихнув наступні покоління на продовження визвольних змагань. Водночас проголошення незалежності України 9 січня 1918 року закріпило прагнення українців до самостійного розвитку, ставши фундаментом для розбудови власної держави.		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		Повторити матеріал за конспектом та параграфом 8-9 підручника. Дати коротку відповідь в зошиті на питання №6 на с. 74 підручника Творче завдання. Цифровий сторітелінг «Погляд крізь час» Уявіть себе безпосереднім учасником або свідком подій зими 1917–1918 років. Оберіть одну з рольових моделей та напишіть серію з 3-4 коротких повідомлень (постів/щоденникових записів), які ви могли б опублікувати, якби тоді існували соцмережі. Ролі на вибір: - Гімназист/студент — учасник київського допоміжного куреня, що вирушає на станцію Крути. - Київський журналіст, який сидить у залі засідань Центральної Ради в ніч проголошення Четвертого Універсалу.	<i>Інформаційна,</i> <i>Творче мислення</i>

			• Мати або сестра київського студента, яка чекає на звістки з фронту. Вимоги до виконання: Записи мають відображати реальні історичні деталі (атмосферу в Києві, погодні умови, настрої суспільства) та містити ваші емоції, страхи й сподівання. Формат оформлення: текстовий документ, презентація або красивий постер у Canva.	
--	--	--	--	--